

PERHELÄHTÖINEN TYÖOTE KIRKON TURVAPAIKKATOIMINNASSA

Tiia Klemetilä
Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi (AMK) -diakoni
Opinnäytetyö
Diakonia ammattikorkeakoulu
Kevät 2016

TIIVISTELMÄ

Klemettilä, Tiia. Perhelähtöinen työote kirkon turvapaikkatoiminnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulu, syksy 2016, 81 s., 4 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakoniatyöntekijän virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten perhelähtöistä kirkon turvapaikkatoiminta on. Kirkossa julkaistaan lähes vuosittain strategisia ohjeita ja laaditaan suuntaviivoja kirkollisen toiminnan ja työsuunnittelun tueksi. Tässä opinnäytetyössä oli tarkoitus saada selville, miten perhelähtöinen työote on juurtunut seurakuntiin tarkastelemalla kirkon työalat ylittävää turvapaikkatoimintaa.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Aineisto kerättiin käyttämällä Kirkon tutkimuskeskuksen ja Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteistä Seurakunnat turvapaikkatoimijoina -tutkimushankkeen laatimaa teemahaastattelurunkoa. Haastatellut olivat turvapaikkatoimintaan osallistuneita seurakuntien työntekijöitä ja vapaaehtoisia, yhteensä 16 henkilöä viidestä eri seurakunnasta. Aineisto analysoitiin teoriasidonnaisella teemoittelulla.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että seurakuntien kautta turvapaikkatoiminnassa mukana olevien toiminta on pääosin perhelähtöistä. Perhelähtöinen työote näkyy toimijoiden puheissa samanarvoisuuden ja vieraanvaraisuuden arvoina sekä toiminnan kuvauksissa huolenpitona. Turvapaikanhakijoihin suhtautuminen kuitenkin vaihtelee muutoksen vaatimisesta kaikkien ihmisten tasa-arvoisuuden korostamiseen.

Jatkotutkimusaiheiksi nousivat kysymykset valtion kyvystä ja keinoista edistää kotoutumisen kaksisuuntaisuutta ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistämisestä Suomessa.

Asiasanat: perhelähtöisyys, perhe, turvapaikkatoiminta, turvapaikanhakijat, diakoniatyö

ABSTRACT

Klemettilä, Tiia. The family-oriented approach in the diaconal work of parishes of the Evangelical Lutheran Church among asylum seekers. 81 p., 4 appendices. Language: Finnish. Oulu, Autumn 2016.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to study the appearance of the family-oriented approach in the parishes of the Evangelical Lutheran Church, Finland. The church took part in the work at reception centres among asylum seekers who had not received a residence permit. The purpose of the study was also to examine how the family-oriented approach had been established in the cross-sectoral co-operation of the parishes.

The thesis is qualitative. The material was collected by using a theme interview form which was compiled in co-operation with the Church Research Institute and Diaconia University of Applied Sciences. There were 16 interviewees. The interviewees had been working at reception centres as volunteers or they were workers of the parishes. The material was analyzed through a theory-based thematic method.

The results showed that the multicultural diaconal work of the parishes is mainly family-oriented. The work amongst the asylum seekers was hospitable. The workers and volunteers of the parishes emphasized the equality between Finnish people and asylum seekers, but they had doubts about the adaptation of the asylum seekers to the Finnish society.

Further research challenges are how the Finnish government could promote the two-way principle of social integration and how it could enhance the communication between Finnish citizens and asylum seekers.

Keywords: family-oriented approach, family, asylum seekers, diaconal work

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	6
2 TURVAPAIKANHAKIJAT SUOMESSA.....	7
2.1 Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin.....	8
2.2 Suomen turvapaikkapolitiikka	10
2.3 Perheenkokoaja turvapaikanhakijana.....	11
2.4 Turvapaikanhakijoiden saama yhteiskunnallinen tuki.....	13
2.5 Maahanmuuttajien palvelut kirkossa.....	15
3 PERHEKÄSITYKSISTÄ SUOMESSA	18
3.1 Muuttuva perhekäsitys	18
3.2 Perheellisten sosiaalipalvelut	20
3.3 Perhekäsitys kirkossa	22
4 PERHELÄHTÖISYYDEN SUUNTAVIIVAT	25
4.1 Perhelähtöisyyden käsitteestä.....	25
4.2 Ihminen kasvaa ja kehittyy osana yhteisöä	26
4.3 Ihmisten samanarvoisuus on toiminnan kulmakivi.....	28
5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	30
6 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSMENETELMÄT.....	32
7 AINEISTOANALYYSI JA TULOKSET.....	34
7.1 Rasismia vai kulttuurieroja	34
7.2 Kuinka olla lähimmäinen	38
7.3 Unelma naisten ja lasten onnelasta	41
7.4 Kohti osallisuutta	44
8 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	49
8.1 Haastatteluihin valmistautuminen.....	50
8.2 Tutkimuksen kulku.....	51
8.3 Aineiston käsittely.....	53
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	54
10 POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSAIHEITA	55
10.1 Tulosten pohdintaa	56
10.2 Tulosten ja johtopäätösten soveltaminen	58
10.3 Jatkotutkimusaiheet.....	62
LÄHTEET.....	63

LIITE 1. Teemahaastattelurunko työntekijöille	74
LIITE 2. Teemahaastattelurunko vapaaehtoisille	76
LIITE 3. Tiedote tutkimuksesta	78
LIITE 4. Haastateltavien lupalomake	79

1 JOHDANTO

Suomeen tuli vuonna 2015 yli 30 000 turvapaikanhakijaa (Sisäministeriö 2016b). Seurakunnat olivat mukana vastaanottamassa tulijoita ja ottivat vastuuta esimerkiksi hätämaajoituksen ja väliaikaisten vastaanottokeskusten järjestämisestä. Kirkon tutkimuskeskuksen (KTK) seurakunnille tekemän kyselyn mukaan yhdeksän kymmenestä seurakunnasta reagoi jollakin tavalla turvapaikanhakijoiden saapumiseen. (Kirkon tutkimuskeskus 2016.) Nyt KTK:ssa ollaan kiinnostuneita siitä, mitä seurakunnissa tapahtui turvapaikanhakijamäärien kasvaessa yhtäkkiä rajusti ja millaisia toimintatapoja, käytäntöjä ja toimintoja seurakunnissa esiintyi.

Kaivattua tietoa kerätään vuoden 2016 aikana KTK:n ja Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) yhteisellä Seurakunnat turvapaikkatoimijoina -tutkimushankkeella. Hankkeen aikana haastatellaan seurakuntien turvapaikkatoimintaan osallistuneita. Haastattelut sellaisissa seurakunnissa, joiden työntekijät tai vapaaehtoiset ovat osallistuneet alueellaan sijaitsevilla tai alueelle perustetuissa vastaanottokeskuksissa tapahtuneeseen turvapaikkatyöhön alkaen syksystä 2015. Hankkeen toteuttaa Diak. Sitä johtavat lehtori Hanna Niemi ja yliopettaja Ulla Siirto Diakista. Tämän opinnäytetyön aineisto on hankittu käyttämällä tutkimushankkeen haastattelurunkoa. Aineisto luovutetaan tutkimushankkeen käyttöön.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää kirkon turvapaikkatyön perhelähtöisyyttä. Kirkon perhelähtöistä työtettä on pyritty vahvistamaan Kirkkohallituksen Minäkö perhetyöntekijä -julkaisulla, mutta sen vastaanottoa tai perhelähtöisen työtteen juurtumista seurakuntiin ei ole tutkittu. Koko kirkon työtä koskevana linjauksena julkaisu on tarkoitettu kaikkien työalojen ja ikäryhmien parissa työskentelevien hyödynnettäväksi. Opinnäytetyön kautta halutaan herättää keskustelua seurakuntalaisten suhtautumisesta turvapaikanhakijoihin ja ottaa osaa keskusteluun kirkon roolista sosiaalityön rinnalla turvapaikkatyössä. Opinnäytetyö julkaistaan Theseus-tietokannassa ja annetaan sekä Seurakunnat turvapaikkatoimijoina -tutkimushankkeen että haastatteluihin osallistuneiden seurakuntien käyttöön. Tulokset ja johtopäätökset julkaistaan Diakonia-lehdessä.

2 TURVAPAIKANHAKIJAT SUOMESSA

Sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyttisen ajattelun mukaan todellisuus kohdataan aina jostakin näkökulmasta käsin (Jokinen 2002, 39). Tässä luvussa lukijalle kerrotaan, mistä näkökulmasta aineistoa tullaan myöhemmin luvussa 7 tarkastelemaan. Teoriaosuus on myös kuvaus siitä kulttuurisesta todellisuudesta, jossa tämä opinnäytetyö on syntynyt.

Maahanmuutto Suomeen lisääntyi merkittävästi vasta viime vuosituhannen viimeisellä vuosikymmenellä. Suomen itsenäisyyden alkuvuosina Suomessa oli noin 33 000 venäläistä pakolaista. 1980-luvun lopulle saakka 85 % maahanmuuttajista oli suomalaisia paluumuuttajia. (Söderling 1999, 17–18.) 1990-luvun alussa Suomeen saapui inkeriläisiä paluumuuttajia ja Afrikan maiden, Lähi-idän ja Balkanin niemimaan alueilta sotaa pakenivia turvapaikanhakijoita (Söderling 1999, 18; Saukkonen 2013, 86–87).

Oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat saivat käyttöönsä yhtäläiset palvelut Suomen kansalaisten kanssa. Erillisiä työllistymiseen ja toimeentuloon liittyviä tukipalveluita tarjottiin vain tarvittaessa vaikeissa tilanteissa. Kyse oli niin sanotusta normaalipalveluperiaatteesta. Vuonna 1999 asetettiin laki turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ja maahanmuuttajien kotoutumista edistävistä toimenpiteistä (494/1999). Kotoutumistukeen ja kotoutumissuunnitelmaan se oikeutti maahanmuuttajista lähinnä vain työttömät työnhakijat. Taustalla oli kotoutumispolitiikan periaate, jonka mukaan tuen tarkoitus oli tasata maahanmuuttaneiden ja suomalaisten välisiä sosioekonomisia eroja. Maahanmuuttajat haluttiin liittää osaksi suomalaista yhteiskuntaa ilman erityiskohtelua. (Saukkonen 2013, 85–88.)

Toinen suomalaisen kotouttamispolitiikan periaate on kotoutumisen kaksisuuntaisuus. Myös suomalaisten tulee sopeutua uuteen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa ulkomaa-laistaustaisia ihmisiä on tullut maahan pysyvästi. Kolmas periaate on maahanmuuttaneiden oman kielen ja kulttuurin säilyttämispyrkimys suomen kielen opiskelun ja kulttuurin omaksumisen rinnalla. (Saukkonen 2013, 86–88.)

Maahanmuutto on jatkanut kasvuaan. Vuonna 2011 astui voimaan uusi laki kotouttamisen edistämisestä (1386/2010). Sen tuoma keskeisin muutos oli kotouttamistoimenpiteiden tarjoaminen jokaiselle maahanmuuttajalle riippumatta Suomeen tulon syistä. Kaikille haluttiin antaa perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta sekä mahdollisuus alkukartoitukseen. Alkukartoituksen perusteella pystyttiin, ja yhä pystytään, arvioimaan, millaista tukea maahanmuuttaja kotoutuakseen todella tarvitsee. (Saukkonen 2013, 88–90.) Tämä niin sanottu kotoutumislaki on edelleen voimassa. Turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisiin sosiaalipalveluihin, mikäli sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi ne turvapaikanhakijan tai turvapaikanhakijaperheen kohdalla tarpeelliseksi.

2.1 Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin

Taloudellisen taantumana aikana 1990-luvun alussa maahanmuutto lisääntyi Suomessa merkittävästi. Laman jälkeen Söderling (1999) tarkasteli suomalaisten ja maahanmuuttajien käsityksiä toistensa perheistä keräämiensä piirrosten avulla. Piirroksissaan suomalaiset kuvasivat suomalaisen perheen usein köyhäksi, sitkeäksi selviytyjäksi, jossa on pari lasta. Maahanmuuttajien perheet näyttäytyivät suomalaisten piirtämässä kuvissa sosiaali-
tuilla elävinä suurperheinä, joilla on enemmän tilaa ja kalliimpia hyödykkeitä kuin suomalaisilla. Kuvista erottuu myös ymmärrystä, sääliä ja positiivisesti värittyneitä ennakkoletuksia maahanmuuttajista. Tyypillistä kuville oli, että maahanmuuttajat kuvattiin suomalaisia useammin perhe- ja sukukeskeisinä.

Jaakkolan (2009, 30) tutkimuksen mukaan suomalaisten asenteet pakolaisten vastaanotamista kohtaan ovat muuttuneet 2000-luvun alussa suopeammiksi. Uudellamaalla ja Itä-Suomessa asenteet ovat muuta Suomea varauksellisempia. Korkeakoulutuksen saaneet suhtautuvat pakolaisten vastaanottamiseen myönteisemmin kuin vähemmän koulututuneet. Myös kontaktit maahanmuuttajiin lisäsivät myönteistä suhtautumista. (Jaakkola 2009, 31–32, 34–35, 57–58, 60.) Van Dijk (1993) mukaan läheskään kaikki suomalaiset eivät vielä 1990-luvun alussa tunteneet henkilökohtaisesti yhtään maahanmuuttajaa (Jaakkola 2009, 73). Opinnäytetyön kannalta tiedot ovat kiinnostavia. Haastattelut tehtiin

Itä-Suomessa ja haastateltavat olivat turvapaikanhakijoiden parissa työskennelleitä ja toimineita, suurimmaksi osaksi vähintään alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneita henkilöitä.

Pakolaisten vastaanottamisen kannalta sota, ympäristötuhot ja nälkä ovat olleet suomalaisten silmin hyväksyttävämpiä syitä kuin uskonnon, rodun tai poliittisten syiden vuoksi turvapaikan hakeminen (Jaakkola 2009, 32–33). Jaakkolan (2009, 52) mukaan torjuvimmin suomalaiset ovat suhtautuneet Suomea köyhemmistä maista tuleviin, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan erottuviin vähemmistöihin sekä alunperin turvapaikanhakijoina ja perheyhdistämisen kautta tullessiin somalialaisiin. Suhtautuminen islamin harjoittamiseen on muuttunut laman jälkeen sallivammaksi, mutta siihen suhtaudutaan maaseudulla pääkaupunkiseutua kielteisemmin. Islamin harjoittamiseen suhtautuminen muuttuu myönteisemmäksi, jos suomalainen tuntee muslimin tai on saanut korkea-asteen koulutusta. (Jaakkola 2009, 62–63.) Koulutetut henkilöt kannattavat kaiken kokoisilla paikkakunnilla vähiten rasistisia asenteita (Jaakkola 2009, 65–66).

Suomalaiset odottavat monikulttuurisuuden lisäävän suomalaisten elämäniloisuutta, kielitaitoa ja suvaitsevaisuutta. Suomalaiset myös pelkäävät ulkomaalaisten ja pakolaisten myötä yleistyvää huumeiden käyttöä, sairauksien ja työttömyyden lisääntymistä. Jaakkolan mukaan enemmän koulutetut suomalaiset pelkäsivät yleisesti ottaen vähemmän koulutettuja harvemmin ja suhtautuivat maahanmuuttoon myönteisemmin. (Jaakkola 2009, 74–76.) Vuonna 2003 lähes puolet (47 %) Jaakkolan tutkimukseen vastanneista oli sitä mieltä, että Suomeen jäämään aikovien ulkomaalaisten olisi oman etunsa vuoksi tultava suomalaisten kaltaisiksi. Toisaalta oman äidinkielen osaamisen säilyttämistä pidettiin tärkeänä, mutta vain joka viides kannatti Suomen järjestämää maahanmuuttajien omalla äidinkielellä tapahtuvaa opetusta. (Jaakkola 2009, 70–71.)

Jaakkolan (2009, 73) lainaaman Kososen (2008) mukaan nopea sulautuminen ei takaa maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia. Sulautumisen vaarana on vieraantuminen omasta kulttuurista siinä määrin, että kontaktit oman kulttuurin edustajiin saattavat kadota. Samalla vaarana on myös jäädä ulkopuoliseksi suomalaisesta kulttuurista, mikäli aitoja suhteita suomalaisiin ei ole päässyt vielä syntymään. (Arvilommi & Voima 2011; Jaakkola 2009, 73.)

2.2 Suomen turvapaikkapolitiikka

Suomi on sitoutunut turvapaikkapolitiikassaan Yhdistyneiden kansakuntien (YK) pakolaissopimuksen täysimääräiseen noudattamiseen. Suomalaista lainsäädäntöä ohjailevat myös Euroopan unionissa (EU) yhteisesti sovitut direktiivit pakolaisaseman myöntämisestä ja poistamisesta jäsenmaissa ja kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden yhdenmukaisesta kohtelusta. (Pakolaisneuvonta ry 2010.) Turvapaikkatoimintaa säätelee ulkomaalaislaki (301/2004) ja laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011).

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) mukaan *turvapaikanhakija* on henkilö, joka hakee tilapäistä oleskeluoikeutta ja suojelua toisesta valtiosta. *Turvapaikaksi* kutsutaan oleskelulupaa, joka on saatu turvapaikkamenettelyssä. *Turvapaikkamenettelyksi* kutsutaan sitä prosessia, joka alkaa, kun turvapaikkahakemus jätetään Suomen viranomaiselle, eli poliisille. Prosessi päättyy, kun hakija käännytetään tai, kun hakija saa Maahanmuuttovirastolta oleskeluluvan ja kuntapaikan. Tyytymätön hakija voi hakea korkeimmasta hallinto-oikeudesta valituslupaa. Se voidaan myöntää tai evätä kokonaan. Valituslupa ei takaa automaattisesti valituksen läpimenemistä. Valitus kielteisestä päätöksestä voidaan myös hylätä. (Pakolaisneuvonta ry i.a.)

Turvapaikka voidaan myöntää henkilölle, joka on saanut pakolaisaseman. *Pakolaiseksi* voidaan katsoa henkilö, joka on joutunut jättämään kotimaansa esimerkiksi sodan vuoksi tai hän on uhattu tai vainottu kotimaassaan esimerkiksi uskonnollisen vakaumuksensa, poliittisen mielipiteensä tai rotunsa vuoksi. Pakolaiselle voidaan myöntää oleskelulupa myös sen perusteella, että kansalaisuusmaahan on liian vaarallista palata tai henkilö perustellusti pelkää palata kotimaahansa. Yksinkertaistaen, pakolaisasema myönnetään, jos henkilö on kohdannut henkilökohtaista vainoa. (Maahanmuuttovirasto 2016c; Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968.)

Suomalainen kotouttamispolitiikka sai viisi vuotta sitten kiitosta kansainvälisellä tasolla (Saukkonen 2013, 90). Vuonna 2013 laaditussa Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiassa ei ollut mainintaa turvapaikanhakijoiden kotoutta-

misesta. Asiakirjan esipuheessa korostettiin sen sijaan työperäisen maahanmuuton tarvetta. (Sisäministeriö 2013, 3.) Tämä oli perusteltavissa voimakkaalla väestörakenteen muutoksella suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle lähivuosina (vrt. Jaakkola 2008, 11).

Kevään 2015 Suomen hallitusohjelmassa Suomi linjattiin edelleen maailman turvallisimmaksi maaksi. Maahanmuuton uskottiin säilyvän hallittuna. Vuoden 2015 puoliväliin mennessä Suomeen olikin saapunut vuosittain enintään 6000 turvapaikanhakijaa. Suomalaisen hyvinvoinnin näkökulmasta tarkasteltuna voi olla ymmärrettävää, että työperäistä maahanmuuttoa haluttiin edistää Suomen huoltovarmuuden varmistamiseksi. Kiintiöpakolaisten määrä haluttiin sen sijaan pitää edellisvuosien tasolla. (Maahanmuuttovirasto 2016a; Nerg 2016; Sisäministeriö 2016a; Valtioneuvoston kanslia 2015, 37–38.)

Hallitus ei ottanut huomioon Euroopan sotaa muistuttavia levottomuuksia tai Lähi-idän pitkään jatkuneita konflikteja tässä mainittujen julkisten kommenttien ja tulevaisuusasiakirjojen perusteella. Jo elokuussa 2015 hallitus joutuikin myöntämään tulleen yli 35 000 Suomen rajoille idästä ja lännestä saapuneiden turvapaikanhakijoiden yllättämäksi (Kauhanen 2015). Sisäministeriön kansliapäällikkö Päivi Nerg (2016) vahvisti oletuksen hallituksen varautumattomuudesta Kuopiossa diakoniatyöntekijöille pitämässään puheessaan. Sisäministeriön internetsivuilla sanotaan, ettei turvapaikkahakemusten määrän nopealle kasvulle Suomessa ole löydetty yksiselitteistä syytä (Sisäministeriö 2016b).

2.3 Perheenkokoaja turvapaikanhakijana

Kun henkilö on saanut Suomesta oleskeluluvan toissijaisen tai humanitaarisen suojelun perusteella, hänen perheenjäsenensä voivat voimassa olevan ulkomaalaislain (301/2004) ja kansalaisuuslain (359/2003) mukaan hakea oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Oleskeluluvan saanutta kutsutaan tässä tapauksessa *perheenkokoajaksi*. Ulkomaalaislain (301/2004) mukaan Suomessa asuvan henkilön perheenjäseneksi katsotaan henkilön aviopuoliso, rekisteröidyn parisuhteen puoliso, tai avopuoliso, kun puoliset ovat asuneet yhteisessä taloudessa vähintään kaksi vuotta, alle 18-vuotiaat naimattomat lapset, jotka asuvat samassa taloudessa vanhempiensa kanssa sekä adoptoidut kasvattilapset.

Yhdeksi keinoksi ihmistulvan hillitsemiseksi Suomen hallitus on esittänyt (HE 43/2016, 3) perheenyhdistämisen vaikeuttamista. Jo 1.3.2013 alkaen on ollut voimassa toimeentuloedellytys, joka rajoittaa maahanmuuttajien perheiden yhdistämistä. Nelihenkisen, kahden huoltajan ja kahden alaikäisen muodostaman maahanmuuttajaperheen, yhteenlasketujen tulojen on täytynyt olla vähintään 2600 euroa kuukaudessa (Maahanmuuttovirasto 2016d).

Jatkossa, mikäli Suomen hallituksen esitys ulkomaalaislain muuttamisesta hyväksytään eduskunnassa, Maahanmuuttovirasto voi vaatia todistetun perhesiteen lisäksi toimeentuloedellytystä myös turvapaikanhakijoilta (HE 43/2016, 3). Turvapaikanhakijoita toimeentuloedellytys on tähän saakka koskenut vain siinä tapauksessa, että perhe on perustettu perheenkokoajan Suomeen tulemisen jälkeen (Pakolaisneuvonta ry 2014). Käytännössä toimeentuloedellytys tarkoittaisi työpaikkaa siinä maassa, josta henkilön perhe on turvapaikkaa hakemassa. Pakolaisaseman saaneiden turvapaikanhakijoiden perheenyhdistämistä ja toimeentuloedellytyksiä on tarkoitus tiukentaa myös koko EU:n alueella.

Turtiaisen mukaan suomalaista perheenyhdistämislainsäädäntöä on tiukentanut jo ennen vuoden 2015 maahantulotulvaa, pelko siitä, että yhtä turvapaikanhakijaa seuraa puoli kyllää. Käytännössä se ei ole ollut tähänkään mennessä mahdollista tiukan lainsäädännön vuoksi. (Turtiainen 2012, 35–40.) Perheenyhdistämisen eettiseen ja moraaliseen arviointiin vaikuttavat myös erilaiset tavat määritellä perhe ja perheenjäsenyys. Tiukka ydinperhekäsitys saa ulkomaalaislain perheenyhdistämispöytäkirjat vaikuttamaan epäoikeudenmukaisilta. Vaikka Maahanmuuttoviraston päätökset voivat sotia suomalaisten viranomaisien oikeustajua vastaan, he joutuvat valvomaan, että turvapaikkamenettelyssä noudatetaan lakia. (Turtiainen 2012, 39–40, 52.)

Suomessa lemmikkieläimet mielletään usein osaksi perhettä (Söderling 1999, 44). Monissa kulttuureissa perheestä ja sukulaisista huolehtiminen on kunniallisen elämäntavan merkki. Tämän päivän suomalaiselle ystävät tai lemmikkieläimet saattavat jopa korvata perheen ja sukulaiset. (Turtiainen 2012, 37.) Siitä huolimatta suomalaisessa lainsäädännössä perhe määritellään edelleen melko perinteisesti. Perhe-elämä on ihmisoikeus, jonka jatkumisen Suomen lainsäädäntö näyttää turvaavan vain ydinperheessä eläville (Turtiainen 2012, 52).

2.4 Turvapaikanhakijoiden saama yhteiskunnallinen tuki

Sisäministeriö päättää vastaanottokeskusten perustamisesta ja lakkauttamisesta. Valtion vastaanottokeskukset ovat Maahanmuuttoviraston alaisia. Maahanmuuttovirastolla on Sisäministeriön antamat valtuudet sopia muun kuin valtion ylläpitämien *vastaanottokeskusten* perustamisesta ja lakkauttamisesta. Tällaisia ovat esimerkiksi kuntien, järjestöjen tai seurakuntien ylläpitämät vastaanottokeskukset. Maahanmuuttovirasto ohjaa, suunnittelee ja valvoo vastaanoton ja auttamisjärjestelmän käytännön toimia. Laajamittaisen maahan-tulon sattuessa järjestelykeskukset järjestävät vastaanottopalvelut. *Vastaanottopalveluilla* tarkoitetaan majoitusta, vastaanotto- ja käyttörahaa, sosiaalipalveluja, terveydenhoitopalveluja, tulkki- ja käännöspalveluja sekä työ- ja opintotoimintaa. Palveluiden saamiseen oikeutettu aika vaihtelee muun muassa turvapaikanhakijan kansallisuuden perusteella. Palvelut kuvataan tarkemmin lähteenä olevassa laissa. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011; Maahanmuuttovirasto 2016b.)

Turvapaikanhakijoiden parissa työskenteleviä velvoittavat samat ammattieettiset ohjeet, kuin suomen kansalaisten parissa työskenteleviä (Berg 2012, 15). Turvapaikanhakijat ovat kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) kolmannen luvun mukaan oikeutettuja sosiaalihuoltolain mukaisiin sosiaalipalveluihin, mikäli sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi ne turvapaikanhakijan tai turvapaikanhakijaperheen kohdalla välttämättömiksi. Turvapaikanhakijoiden oleskelua Suomessa ei valvo mikään taho. Poliisi, sosiaalihuollon tai terveydenhuollon viranomaiset puuttuvat asioihin siinä tapauksessa, jos ongelmia tai tarvetta ilmenee.

Turvapaikanhakijoiden kotouttaminen vaatii eri asioita kuin ulkomaalaisten asiantuntijoiden ja työntekijöiden tervetulleeksi toivottaminen. Verrattuna turvapaikanhakijan kohtaamiseen suomalaisen sosiaalihuollon asiakkaan kohtaaminen voi vaatia erilaista ymmärrystä asiakkaan elämäntilanteesta. Turvapaikanhakijoiden kokemukset tekevät heistä asiakasryhmänä poikkeuksellisen. Taustalla voi olla kidutusta, hyväksikäyttöä, väkivallan näkemistä ja kokemista. He ovat saattaneet joutua vastoin tahtoaan hylkäämään kaiken entisen ja aloittamaan alusta täysin toisenlaisessa kieliympäristössä ja kulttuurissa. (Turtiainen 2011, 139–141.)

Arvilommi ja Voima (2011) osoittavat, että uuteen ympäristöön ja kulttuuriin muuttoa voidaan tarkastella kriisinä. Turvapaikanhakija joutuu tilanteeseen, jossa entiset selviytymismenetelmät eivät yhtäkkiä enää päde. Pakolaisuus on monelle loputon matka, oman paikan ja minuuden etsimistä. (Arvilommin & Voima 2011, 29.) Erityisesti alaikäiset turvapaikanhakijat saattavat odottaa ja olettaa, että perhe yhdistyisi mahdollisimman pian. Siitä huolimatta turvapaikanhakijoiden kotouttamisesta vastaa Työ- ja elinkeinoministeriö (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016).

Perheellisten turvapaikanhakijoiden tarpeista huolehtiminen ei muodosta minkään tahon ensisijaista agenda. Perheenyhdistämisprosessi pitää sisällään pitkiä odotusaikoja. Kotimaassa asuvien perheenjäsenten on käytävä haastatteluissa Suomen suurlähetystössä omin kustannuksin, vaikka perhe olisi vähävarainen tai varaton ja asuisi useiden satojen kilometrien päässä lähimmästä suurlähetystöstä (Salovuori 2016). Perheenkokoajaksi kutsuttavan Suomesta oleskeluluvan saaneen hartioille saattaa tällöin laskeutua raskas taloudellisen vastuun taakka. (Turtiainen 2012, 43–44.)

Perheenyhdistämisprosessiin kuuluvat henkilöllisyyden ja sukulaisuuden varmistamiseksi DNA-testit. Joskus testit tuovat julki asioita, joista on haluttu yhteisen hyvän tai kunnian vuoksi vaieta. Tällaisia vaiettuja asioita voivat olla esimerkiksi pian syntymisen jälkeen vaihtunut vauva tai raiskauksen seurauksena syntyneet lapset. Lapsi on myös saatettu antaa jo pienenä naapurin, sukulaisen tai tuttavien hoidettavaksi. Aina henkilön todellinen ikä ei ole tiedossa kenelläkään. (Turtiainen 2012, 45.) Joskus ikä halutaan salata mahdollisesti alaikäisille tarjottavien parempien palveluiden ja etuuksien toivossa (Kemppainen 2016).

Varsinaisesti kotouttavat toimenpiteet alkavat turvapaikanhakijoiden osalta vasta, kun oleskelulupa on saatu. Kunta on päävastuussa kotoutumisen organisoinnista. Kotouttamista valvoo Työ- ja elinkeinoministeriö. Perheille voidaan tehdä yhteinen kotoutumissuunnitelma, josta käy ilmi jokaisen perheenjäsenen oma polku, ja jossa otetaan huomioon koko perheen yhteinen etu. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010; Turtiainen 2012, 37.)

Turtiainen muistuttaa, että yhä kotimaassa asuvien perheenjäsenten hyvinvointi huolestuttaa turvapaikan saaneita. Heillä saattaa yhä olla velvoitteita kotimaassa olevaa perhettä kohtaan. Oleskeluluvan saaneen nuoren tai nuoren aikuisen Suomessa saaman tuen laatuun tulisi kiinnittää tältä kannalta enemmän huomiota, sillä tuki vaikuttaa merkittävästi kotoutumisprosessin onnistumiseen. (Turtiainen 2012, 48–50.)

2.5 Maahanmuuttajien palvelut kirkossa

Pakolaisia vastaanottavassa työssä sosiaalityöntekijän sanotaan olevan pakolaiselle sekä rajoite että mahdollisuus (Turtiainen 2012, 51). Millaiseen roolin seurakuntien toimijat asettuvat? Tuoreimman diakoniabarometrin mukaan kirkon diakoniatyöntekijät ovat järjestäneet maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten välisiä kohtaamisia ja mahdollistaneet turvapaikanhakijoiden auttajana toimimista (Gävert 2016, 97). Kirkon tiedotuskeskuksen mukaan kirkon maahanmuuttajatyössä kohdataan perheitä, joille kunnan perhe- ja mielenterveyspalvelut ovat olleet riittämättömiä (Kirkon tiedotuskeskus 2012). Kirkon roolia voisi näin ollen kutsua kannattelijaksi, korjaajaksi, paikkaajaksi ja mahdollistajaksi.

Jo ennen syksyn 2015 turvapaikanhakijatulvaa, seurakunnissa on huomioitu maahanmuuttajia paikkakunnasta ja maahanmuuttajien määrästä riippuen hyvin eri tavoin (esim. Kirkkohallitus i.a.a.). Kirkon monikulttuurisen työn työryhmä julkaisi vuonna 2012 yhteisen kannanoton kirkon perhe- ja kasvatustyölle. Sen tavoitteena oli kannustaa seurakuntia tarjoamaan entistä parempaa tukea maahanmuuttajaperheille. Keskeisiksi maahanmuuttajaperheiden ongelmiksi tunnistettiin vanhempien ja lasten erot suomen kielen osaamisessa ja suomalaisen kulttuuriin juurtumisessa sekä pitkäaikaisen työttömyyden aiheuttama näköalattomuus ja pahoinvointi. (Työalat yhteisvoimin maahanmuuttajaperheiden tueksi 2012.) Diakoniatyöntekijät toivovat, että turvapaikanhakijat otetaan mukaan vapaaehtoistyöhön ja että heille tarjottaisiin työllistymismahdollisuuksia toimeentulon ja toivottomuuden ehkäisemiseksi (Gävert 2016, 97).

Kirkon palveluita voi käyttää ja saada jokainen kirkon jäsenyydestä riippumatta. Vuonna 2011 yli 80 seurakunnassa järjestettiin maahanmuuttajille suunnattuja leirejä, joista puo-

let oli parisuhdeleirejä. Perheleirejä ja monikulttuurisia leirejä järjestettiin alle kahdessakymmenessä seurakunnassa. Muutama leiri oli suunnattu vain naisille. Miehille ei ollut omia leirejä tai ryhmiä. (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 214).

Paikallisseurakuntien kotisivukatsauksen perusteella näyttää siltä, että kirkossa perheitä tuetaan parisuhteissa esiintyvissä ongelmissa ja vanhemmuuteen liittyvissä vaikeuksissa. Erityisesti papit ja diakoniatyöntekijät sekä perheneuvontakeskukset ovat perheitä varten. Joskus kunta on myös tehnyt alueellaan toimivan seurakunnan perheneuvontakeskuksen kanssa sopimuksen yhteistyöstä pari- ja perhesuhteisiin liittyvissä ongelmissa (Kirkkohallitus i.a.c.). Diakoninen perhetyö voi olla luonteeltaan taloudellista, sosiaalista, henkistä tai hengellistä. Ihminen otetaan huomioon kokonaisvaltaisesti. Usein työskentely perheen kanssa alkaa taloudellisen hädän todesta ottamisesta ja sitä kautta luottamuksen rakentamisesta. (Kirkkohallitus i.a.d.)

Kuten kunnallisen sosiaalityön puolella, myös kirkossa maahanmuuttajille ja turvapaikanhakijoille tarjotaan pääsääntöisesti samoja peruspalveluja kuin kansaväestölle. Seurakunnan keskeiseksi tehtäväksi maahanmuuttajien kohdalla määritellään osallisuuden tarjoaminen kristillisestä seurakunnasta. Diakoniatyöntekijöillä on mahdollisuus tukea maahanmuuttajia palveluohjauksellisesti ja pyrkiä näin tasaamaan hyvinvointieroja kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. (vrt. Kirkkohallitus i.a.a.) Maahanmuuttaja-asiakkaat ovat hakeneet luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiltä henkistä tukea (41 %), taloudellista apua (39 %), neuvontaa (35 %) ja hengellistä tukea (19 %) (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 214).

Seurakunnat eri puolilla Suomea ovat järjestäneet viime syksynä Suomeen saapuneille turvapaikanhakijoille hätämajoitusta ja väliaikaisia vastaanottokeskuksia yhteistyössä järjestöjen ja kuntien kanssa (Kirkon tutkimuskeskus 2016). Vielä ei tarkkaan tiedetä, mitä kaikkea seurakuntien turvapaikkatoiminta on pitänyt sisällään tai miten seurakuntien onnistui saada niin nopeasti aikaan toimivia ratkaisuja. Siksi Kirkon tutkimuskeskus on ryhtynyt selvittämään seurakuntien turvapaikkatoimintaa yhdessä Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa. Seurakunnat turvapaikkatoimijoina -tutkimushankkeella kerätään tietoa seurakuntien toimintatavoista ja käytänteistä. Dokumentoitu ja tutkittu tieto auttaa ymmärtämään millaisia valmiuksia seurakunnissa on olemassa.

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on monia ohjeita ja linjauksia, kuinka turvapaikanhakijat ja maahanmuuttajat tulisi kohdata. Yleisenä periaatteena on turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien ottaminen osaksi yleistä seurakuntaperhettä. Turvapaikanhakija voidaan tietyin ehdoin ottaa myös virallisesti seurakunnan jäseneksi. (Kirkkohallitus i.a.a.; Kirkkohallitus i.a.b.; Kirkkohallitus i.a.e.; Kirkkohallitus i.a.f.)

Kirkkohallituksen ohjekirjasessa Miten tuen turvapaikanhakijaa seurakuntalaisia kehoitetaan muun muassa olemaan pelkäämättä hyväksikäytetyksi tulemistä tai virheiden tekemistä. Seurakuntalaisten toivotaan suhtautuvan turvapaikanhakijoihin ymmärtäväisesti, empatiaa ja sääliä tuntien. Ohjeissa kehoitetaan ottamaan tarvittaessa yhteyttä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisiin. (Kirkkohallitus 2015a.)

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on mahdollisuus tarjota kielteisen päätöksen saaneelle turvapaikanhakijalle kirkkoturvaa. Kirkkoturvakäytäntö tarkoittaa, että seurakunnan on mahdollista tarjota alueellaan oleskelevalle henkilölle tai henkilöille turvapaikka. Turvapaikka on ruokaa, lämmin asunto ja vaatetus. Kirkkoturvapaikan tarjoamisesta annetaan tieto viranomaisille. Kirkkoturvakäytännöllä ei vastusteta lakia tai virkavaltaa, vaan annetaan turvaa ja suojaa sitä tarvitseville. (Kirkkohallitus 2015b.) Julkisuudessa on ollut vain yksi ja ylipäänsä Suomessa vain muutamia kirkkoturvan käyttötapauksia viime syksynä alkaneen turvapaikanhakijatulvan johdosta (Keski-Korpela 2016; Wikman-Haavisto 2016), vaikka arkkipiispa Kari Mäkinen onkin puhunut julkisuudessa kirkkoturvan käyttöön rohkaisten (Berner 2015; Uutisextra 2016.)

Turvapaikanhakijoiden elämäntilanne poikkeaa jo oleskeluluvan tai Suomen kansalaisuuden saaneiden maahanmuuttajien elämästä. Heidän on siedettävä jatkuvaa epävarmuutta, ahtaita asumisolaja, vierauden tunnetta ja mahdollisesti viholliskansojen edustajia samassa vastaanottokeskuksessa (Kirkkohallitus 2015a). Kirkon turvapaikkatoiminnan tulisi olla luonteeltaan ihmisen kokonaisvaltaisesti huomioivaa. Perhelähtöinen työote antaa auttajalle ymmärrystä lähestyä jokaista henkilö yhteisöä kaipaavana, jostakin perheestä kotoisin olevana persoonana (Kirkkohallitus 2012). Arkkipiispa Mäkisen mukaan kristittyjen on puolustettava ensisijaisesti ihmisoikeuksia, ei oman maan etua (Berner 2016).

3 PERHEKÄSITYKSISTÄ SUOMESSA

Tässä luvussa täydennetään kuvausta kulttuurisesta kontekstista. Tässä luvussa määritellään käsitteitä perhe ja tarkastellaan suomalaista perhettä historiallisena ilmiönä. Perhekäsitteen ongelmallisuutta turvapaikkatyössä tarkastellaan Kati Turtiaisen (2012) artikkelin avulla. Myös kirkon perhekäsitys määritellään. Näin siksi, että perhelähtöinen työote saa erilaisia käytännön sovellutuksia riippuen osittain siitä, mitä perheen ymmärretään tarkoittavan. Lähteiden valintaan on vaikuttanut ymmärrys siitä, ettei perhe käsitteenä tai ilmiönä ole yksinkertainen tai helppo.

3.1 Muuttuva perhekäsitys

Perhekäsityksen lähihistorian kuvaamiseksi käytetään Häggmanin (1994) perhehistoriallista tutkimusta, joka tarkastelee suomalaisen sivistyneistön perhe-elämää 1800-luvun Suomessa. Hieman yksinkertaistaen sivistyneistöllä voidaan tarkoittaa varakkaita ja koulutettuja kansalaisia. Aiheen rajaaminen sivistyneistöön on perusteltua, sillä sivistyneistön edustajat ovat saaneet aina määritellä kaikkia koskevien käsitteiden sisällön. Laajasti ajateltuna tämä aineisto koostuu sivistyneistön haastatteluista, sillä Suomen evankelis-luterilainen kirkko edellyttää työntekijöiltään valtion virallisesti hyväksymää koulutusta. Haastatellut olivat suorittaneet tutkintoja toisen asteen ammattitutkinnoista ylempään korkeakoulututkintoon. Vastaajista 12 on myös ollut tai on tällä hetkellä kirkkoinstituution palveluksessa.

Häggmanin (1994, 21) mukaan perhettä tutkittaessa lähdetään siitä ymmärryksestä, ettei ole olemassa muuttumatonta "perhettä". Perhe on yhtä aikaa ideologia ja symbolijärjestelmä, ihmissuhteiden verkosto, joka erilaisina aikoina saa erilaisia määritelmiä. Samassa perheessä voi olla monenlaisia käsityksiä perheestä ja sen jäsenten rooleista (Häggman 1994, 22). Kriittistä perhetutkimusta edustava Yesilova (2009, 18) kysyykin, onko perheestä puhuttava perheenä? Voisiko yhdessä elämäänsä eläville ja toisistaan huolehtivalle joukolle olemassa jokin toisenlainen määritelmä? Aihe on viime aikoina ollut esillä avio-liittokäsityksen laajentamiskeskustelujen yhteydessä.

1800-luvulle saakka perhe ymmärrettiin Suomessa muuttumattomana itsestään selvyytensä. Teollistumisen ajasta lähtien perhe on ymmärretty vanhempien ja lasten muodostamaksi suhteeksi. (Häggman 1994, 24.) Yhteiskunnan teollistumisen ja kaupungistumisen myötä väestön asuinolosuhteet ja yhteiskunnan palvelujärjestelmä ovat pikkuhiljaa muuttuneet (Yesilova 2009, 34). Muutokset ovat ajaneet julkisen hallinnon lisääntymiseen. Hallinto on pyrkinyt säilyttämään valtansa käsitteiden määrittämisen avulla ja kansalaisten yhdenmukaistamisella. Perheiden merkitystä korostettiin lapset kasvattavana yhteisönä. Snellmanin sanoin: perhe on olemassa lasten kasvattamiseksi kunnan kansalaisiksi. (Häggman 1994, 22, 103–104; Yesilova 2009, 25.) Perheen ajateltiin olevan "isänmaa pienoiskoossa" (Häggman 1994, 177). Ajateltiin myös, että kun perheet voivat hyvin, yhteiskunta voi hyvin. Niin sai hiljalleen alkunsa perhekeskeinen elämäntapa. (Yesilova 2009, 30.)

Perheen vuosisadaksi kutsuttu 1800-luku muistetaan naimattomien naisten aseman ja oikeuksien parantamisesta. Se muistetaan myös avioliitossa elävien naisten itsenäistymisestä ja vapauttamisesta talon isännän vallasta. Prosessi huipentui vuonna 1889, josta lähtien naisilla on ollut Suomessa mahdollisuus ja oikeus hallita irtainta omaisuutta. (Häggman 1994, 198–215.) Pikku hiljaa ydinperheestä tuli normaali, mitä seurasi normaali lapsuus ja normaali kasvatus (Yesilova 2009, 32, 34–35).

Lapsen epänormaali käytös oli ennen 1950-lukua tulkittu johtuvan lapsen omista ominaisuuksista, mutta erityisesti Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian ja suomalaisen Paloheimon mentaalihygieniaopin (Yesilova 2009, 61–62) juurtumisen myötä kasvuolosuhteisiin alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Tosin vielä 1970-luvulla neuvolatyössä tarkkailtiin lapsen yksilöllisiä ongelmia. Miehen ja naisen roolit perheessä saivat omat normaalinsa. (Yesilova 2009, 65, 67, 73, 98.)

Jo seuraavalla vuosikymmenellä alkoi esiintyä tyytymättömyyttä perheen, miehen ja naisen määritelmiin. Puhuttiin uudentyyppisestä perheestä, joka rakentui tunteiden varaan. (Yesilova 2009, 83, 89.) Kirkko ja valtio kävivät yhdessä taistelua 1970-luvulla (ydin)perheiden säilyttämisen puolesta. Sitä perusteltiin lapsen normaalin kehityksen mahdollistajana ja yhteisöllisyyden palauttajana. Yesilova (2009, 95) kuitenkin huomauttaa, että ydinperhettä ei ollut olemassa vielä silloin, kun elettiin voimakkaasti yhteisölli-

sessä kulttuurissa, esimerkiksi Häggmanin (1994, 43) kuvaamissa kotitalouksissa. Kuitenkin 1970-luvulla synnytettiin perhekasvatuksen kokonaisjärjestelmä, mikä tarkoitti kasvatus- ja perheneuvolatoiminnan vakiinnuttamista ja uudistamista. Sosiaalipoliittisesti palattiin kotitalousaikaan, kun sosiaaliturvan saamisen edellyttämäksi perheeksi kelpasi yhteistä jääkaappia käyttävien talous. (Yesilova 2009, 98–101.)

Suomalaisten käsitystä omasta perheestään suhteessa maahanmuuttajien perheisiin 1990-luvun alun laman jälkimainingeissa tutkinut Söderling (1999, 51) kuvaa suomalaiset melko kateellisiksi. Suomalaisissa perheissä kärsittiin köyhydestä ja alkoholismista, mutta kaikessa surkeudessaankin koettiin oltavan selviytyjiä. Syy omaan kurjuuteen löytyi helposti maahanmuuttajien oletetuista paremmista sosiaalietuuksista. Söderling (1999, 111) korjaa luulon vääräksi muistuttamalla, että sosiaalietuudet ovat samat sekä suomalaiselle että maahan muuttaneelle.

2000-luvulla perhekäsitys ja perhemuodot ovat laajentuneet merkittävästi. Uusperheillä, samaa sukupuolta olevien vanhempien perheillä, adoptio- ja sijaisperheillä, yksinhuoltajaperheillä, monilapsisilla ja monikulttuurisilla perheillä on omat aktiiviset rekisteröidyt yhdistyksensä. Ne puolustavat jäsentensä asemaa yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä. Myös miesten oikeutta vanhemmuuteen ja tunteisiin on alettu korostaa (Ensi- ja turvakotien liitto i.a.; Isät lasten asialla ry i.a.). Monimuotoiset perheet ovat järjestäytyneet oman verkoston avulla. Verkosto ajaa kymmenen jäsenyhdistyksensä perhepoliittisia etuja vaatimalla poliittisia päättäjiä ottamaan huomioon monimuotoisten perheiden monimuotoisen todellisuuden. Tällä hetkellä haasteita on esimerkiksi perhevapaiden myöntämisessä, taloudellisten etuuksien saamisessa ja oikeanlaisen tuen saamisessa erilaisissa elämäntilanteissa. (Monimuotoiset perheet -verkosto i.a.a.; Monimuotoiset perheet -verkosto i.a.c.). Monimuotoiset perheet -verkosto on myös laatinut kannanoton myös turvapaikanhakijoiden perheenyhdistämisen vaatimusten kiristämistä vastaan (Monimuotoiset perheet -verkosto 2016a). (Monimuotoiset perheet -verkosto i.a.b.)

3.2 Perheellisten sosiaalipalvelut

Työtä perheiden parissa tehdään kunnissa, järjestöissä ja seurakunnissa. Perhetyötä voivat toteuttaa myös yksityiset ammatinharjoittajat. Perhetyö ja perhetyöhön liittyvät käsitteet

ovat epämääräisiä ja ovat vailla kaikille toimijoille yhteisiä määritelmiä. Nyt perhetyön sisältö ja tavoitteet määräytyvät kunkin perhetyötä toteuttavan tahon tavoitteiden ja palvelujen mukaisesti. Sama käsite voi tarkoittaa eri asioita. (Uusimäki 2005, 3–7.) Yleisesti voidaan sanoa, että perhetyön tavoitteet liittyvät perheen sisäisen vuorovaikutuksen ongelmiin ja arkielämässä eteen tulevien haasteiden ratkaisemiseen. Usein perhetyön keskiössä on lapsi, jonka tai joiden hyvinvointia perhetyöllä pyritään vahvistamaan esimerkiksi vanhemmuutta tukemalla. Perhetyön ideologia on perhelähtöinen. (Valtonen & Sutinen 2016.)

Voimassa olevassa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) ei suoraan määritellä keiden katsotaan kuuluvan perheeseen. Sen sijaan huomiota kiinnitetään lasten ja nuorten turvallisen kasvuympäristön turvaamiseen ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. Lapsiperheille halutaan turvata tarvittavat sosiaalipalvelut viipymättä. Kuntien vastuulla on järjestää asukkailleen kasvatus- ja perheneuvontaa sekä perhetyötä. Kasvatus- ja perheneuvonnalla tarkoitetaan kasvun ja kehityksen tukemista, vanhemmuuden tukemista, lapsiperheiden suoriutumisen ja omien voimavarojen vahvistamista. Sosiaalihuollon perhetyöllä tarkoitetaan perheiden ja sen jäsenten omien voimavarojen vahvistamista ja vuorovaikutuksen parantamista. Perhetyötä annetaan vain lapsen ja nuoren kehityksen ja terveyden turvaamiseksi. Perhe voi saada myös kotipalvelua erityisen syyn tai erityisen elämäntilanteen perusteella silloin kun lapsen hyvinvointi on vaarassa kärsiä.

Muita perheitä koskevia kunnan järjestämisvelvollisuuden alaisiin palveluihin kuuluvat perhehoito (määritelty perhehoitolaissa 263/2015) sijoitetuille lapsille, perheasioiden sovittelu sekä tuettujen lomien ja mielenterveyttä tukevien psykososiaalisten tukimuotojen järjestäminen. Sosiaalihuolto tulee toteuttaa niin, että avio- ja avopuolisoilla ja muilla perheenjäsenillä on mahdollisuus asua yhdessä. Muuten sosiaalihuoltolaissa ei määritellä palvelujen sisältöjä. Vain myöntämiskriteerit ja toisaalta antamisvelvollisuudet kuvataan. Myös sosiaalipalveluiden laadun tarkkaileminen on säädetty laissa.

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) sosiaalityöllä tarkoitetaan yksilöille ja perheille annettavaa tukea ja palvelukokonaisuutta. Palvelun tavoitteena on lieventää elämäntilanteen vaikeuksia ja vahvistaa toimintaedellytyksiä. Kunnat voivat tuottaa sosiaalipalvelut itse tai hankkia ne ostopalveluna.

Perheiden tukeminen koetaan ilmeisen tarpeelliseksi. Väestöliitto on kampanjoinut perheystävällisen työpaikan puolesta vuodesta 2011 lähtien, sillä edelleen lapsia tai muita omaisia kotona hoitavien henkilöiden asema työmarkkinoilla on uhattuna (Kokko & Väestöliitto 2016). Monimuotoiset perheet ovat löytämässä paikkaansa kansalaisyhteiskunnassa. Monimuotoiset perheet -verkosto on perustettu kaikkien perheiden tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen kohtelun toteutumiseksi ja tiedon jakamiseksi Suomessa. (Monimuotoiset perheet -verkosto 2016b.) Kuka ajaa perheenkokoajan asiaa ja puolustaa hänen oikeutta perheeseen?

Perhesuhteet eivät ole vain ihmissuhteita, vaan myös institutionaalisia käytäntöjä ja kulttuurisia käsityksiä. Perhe on moraalisesti latautunut ja kiistanalainen käsite. Perheongelmiin haetaan usein ratkaisua psykologiasta, lääketieteestä tai eri lakeja tulkitsemalla. Perheiden hyvinvointiin liittyvät asiat eivät kuitenkaan ole yksinkertaisia, vaan monimutkaisia ja epämääräisiä. Kun perhettä tarkastellaan ongelmien sijaan moraalisten ristiriitojen ratkaisemisen kautta, haetaan kaikille reilua ratkaisua. Silloin on tunnustettava, ettei tiedossa oleva tieto, esimerkiksi psykologinen tai käyttäytymistieteellinen, ole relevantti kaikissa tilanteissa. (Forsberg 2012, 10–15.)

Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden kohdalla joudutaan Suomessa monessa suhteessa ja monilla alueilla aivan uuden äärelle. Perheen ongelmiksi luokitellut asiat eivät välttämättä palaudukaan vanhempien väliseen vuorovaikutuskatkokseen (vrt. Forsberg 2012, 12). Ne voivat olla oire jostain muusta, vielä tuntemattomasta. Tässä kohtaa esiin nousee kysymys, kuinka turvapaikanhakijamiesten vanhemman identiteettiä voidaan tukea.

3.3 Perhekäsitys kirkossa

Virallisesti kirkossa ajatellaan perheen ytimen muodostuvan miehen ja naisen välisestä avioliitosta (Hytönen 2003, 270; Kirkkohallitus 2003). Kirkko nojautuu määritelmässään Tilastokeskukseen, jonka mukaan perhe on ”enintään kahden perättäisen sukupolven muodostamaksi yksiköksi, jossa henkilöt asuvat samassa asutokunnassa” (Kirkkohallitus 2012, 7). Samaan hengen vetoon kirkko muistuttaa perheiden monimuotoisuuden olevan tämän päivän todellisuutta, avaamatta lausetta enempää. Läheisesti perheen vaikutuspiiriin katsotaan kuuluvan myös isovanhemmat ja kummit (Kirkkohallitus 2012).

Kirkossa perheiden hyvinvoinnin kannalta tärkeitä asioita ovat jokaisen yksilön hyvinvointi ja oma kasvu, vanhempien välisen suhteen tasapainoisuus, perheen osallisuus yhteiskunnasta ja avun saaminen tarpeen mukaan. Ihmisellä on luonnollinen tarve kokea yhteyttä itseensä, toisiin ihmisiin ja Jumalaan. (Kirkkohallitus 2012.) Kirkossa ei ainkaan toistaiseksi olla halukkaita muuttamaan perinteistä kantaa (ydin)perheestä, johon kuuluvat isä, äiti ja lapset. Kirkon mukaan perheen tehtävät ovat sekä yhteiskunnallisia että yksityiselämään liittyviä: kasvatusta- ja socialisaatiotehtävä sekä suvunjatkamis- ja sukupuolinen tehtävä. (Kirkkohallitus 2003.)

Voisivatko kirkon perheelle määrittämät yhteiskunnalliset tehtävät toteutua myös perheissä, joissa lapsilla ei ole mahdollisuutta kasvaa biologisten vanhempien luona esimerkiksi kuoleman tai maastamuuton seurauksena? Tästä tuskin ollaan kirkossakaan erimielisiä esimerkiksi sijais- tai uusperheiden osalta. Kirkkohallitus on esittänyt, että maahanmuuttajien yhteiskuntaan kiinnittymisen ja kotoutumisen kannalta olennaista on perhelämän turvaaminen myös uudessa kotimaassa (Kirkkohallitus 2008, 1). Kirkon vaikuttamistyö onkin herättänyt keskustelua perhekäsityksistä ja perheen yhdistämisistä sen jälkeen, kun Suomi teki päätöksen palauttaa vuonna 2010 sairastavat isoäidit Egyptiin ja Venäjälle (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 215; Korkein hallinto-oikeus 2010.)

Kirkon perhetyö tarkoittaa kaikkea sitä toimintaa, jolla paikallisseurakuntien työntekijät ja vapaaehtoiset edistävät perheiden hyvinvointia. Se on luonteeltaan vapaaehtoista, asiakaslähtöistä ja joustavampaa, kuin kunnan sosiaalihuollon perhetyön palvelut. (Valtonen & Sutinen 2016.) Kirkon perhetyö perustuu perhelähtöiseen työotteeseen. Perhelähtöinen työote määritellään luvussa 4 Perhelähtöisyyden suuntaviivat.

Perhe kirkon kontekstissa voi tarkoittaa myös kuvaa seurakunnasta Jumalan perheenä (Kirkkohallitus 2012, 5, 33). Kristinuskon Jumala kuvataan Raamatussa ja kristillisessä taiteessa usein Isänä (esim. 5.Moos.8:5; Ps.68:5; Ps.103:13; Luuk.11:13; Ef.4:6), mutta Raamatussa ja raamatuntutkimuksessa hänelle annetaan myös äidillistä huolenpitoa kuvaavia tehtäviä ja rooleja, sillä ihminen ymmärtää parhaiten sitä kuvakieltä, joka nousee hänen kokemusmaailmastaan (McGrath 2012, 278–280). Jeesus vertaa itseään kanaemoon, joka kokoaa poikasensa siipiensä suojaan (Matt.23:37; Luuk.13:34).

Tästä näkökulmasta on kiinnostavaa tarkastella perhelähtöisen työtteen toteutumista seurakuntien toiminnassa. Kokevatko haastatellut seurakunnan työntekijät ja vapaaehtoiset seurakunnan perheenä, johon erilaiset ihmiset ovat tervetulleita? Onhan kirjoitettu: "Kun muukalainen asuu luonasi teidän maassanne, älkää sortako häntä" (3.Moos.19:33). Toisaalta evankeliumeihin on tallennettu Jeesuksen sanoja, jotka rajaavat toisuskoiset seurakuntaperheen ulkopuolelle: "Minun äitini ja veljeni ovat nämä, jotka kuulevat Jumalan sanan ja tekevät sen mukaan" (Luuk.8:21), " Se, joka tekee Jumalan tahdon, on minun veljeni ja sisareni ja äitini" (Mark.3:35), " Hän osoitti kädellään opetuslapsiaan ja sanoi: "Katso, tässä ovat minun äitini ja veljeni" (Matt.12:49).

4 PERHELÄHTÖISYYDEN SUUNTAVIIVAT

Tässä luvussa selvitetään mitä perhelähtöisyydellä tarkoitetaan sosiaalihuollon palveluissa ja kirkon työssä. Kirkossa perhelähtöisen työtteen lähtökohtana ovat jaetut arvot ja toimintaperiaatteet, jotka on tässä opinnäytetyössä tuotu esiin teemoittelemalla kirkkohallituksen (2012) Minäkö perhetyöntekijä -julkaisu. Kun kysymys on perhelähtöisestä työtteenä, toiminta perustuu toimijoiden ymmärrykseen siitä, että jokainen on lähtöisin jostakin perheestä, yhteisöstä, ja että ihminen kasvaa ja kehittyy osana yhteisöä. Perhelähtöinen työote ei ole yhtä kuin perhetyö. Perhelähtöisen toiminnan arvoja ovat vapaaehtoisuus, turvallisuus ja ihmisten välinen samanarvoisuus.

4.1 Perhelähtöisyyden käsitteestä

Uudistetun sosiaalihuoltolain (1301/2014) ja lastensuojelulain (414/2007) myötä niin sosiaalihuollon kuin kirkonkin perhetyössä jouduttiin kiinnittämään entistä enemmän huomiota lapsen näkökulmaan ja hyvinvointiin. Turvapaikanhakijat ovat tarvittaessa oikeutettuja samoihin sosiaalihuollon palveluihin ja tasavertaiseen kohteluun, kuin kantaväestö. Sosiaalihuoltolaki velvoittaa sosiaalihuollon ammattilaisia työskentelemään myös heidän kanssaan asiakaslähtöisesti, kiinnittäen erityisesti huomiota lapsen ja asiakkaan etuun.

Perhelähtöisessä työtteenä painotetaan perheen ainutlaatuisuutta ja oman tilanteensa asiantuntijuutta. Perhelähtöisesti toimiva kunnan tai kirkon työntekijä antaa perheelle asiantuntijan roolin suhteessa perheen omaan arkeen ja elämäntyyliin. Perhe saa itse määrittellä keitä perheeseen kuuluu ja ketkä perhetyöhön tai muuhun työskentelyyn osallistuvat. Perhelähtöisessä työskentelyssä perhe ja työntekijä työskentelevät yhdessä. Perhelähtöisyys ymmärtää perheen systeeminä, jonka jokainen osanen vaikuttaa jäsentensä hyvinvointiin. Jäsenillä on yksilölliset suhteet myös ympäröivään todellisuuteen ja yhteiskuntaan, kuten myös yhteisiin läheisiin perheen ympärillä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 18, 23, 24.)

Perhelähtöisen työtteen erityispiirteenä on, että yksilöä tulee lähestyä aina jonkin yhteisön tai perheen jäsenenä ja jostakin perheestä tai yhteisöstä kotoisin olevana. Perhe tai yhteisö on aina läsnä kohtaamisissa yhdenkin ihmisen kanssa. Ihminen kantaa aina mukanaan sitä yhteisöä, joista hän on kotoisin. (Kirkkohallitus 2012 5, 9, 28.)

Perhelähtöisyys on samaa sukua käsitteelle asiakaslähtöisyys. Asiakaslähtöisyys on sosiaalialan työtä ohjaava eettinen periaate (Juhila 2006, 249–250; Järvinen ym. 2012, 17). Asiakaslähtöisyyden toteutumista valvotaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetulla lailla (812/2000). Juhilan mukaan (2006, 249–250) asiakaslähtöisyys voidaan määritellä ”esimerkiksi asiakkaiden tarpeista ja tilanteista liikkeelle lähtemiseksi sekä asiakkaan osallisuuden ja oman asiantuntijuuden kunnioittamiseksi”. Sosiaalialan ammattieettisissä ohjeissa asiakaslähtöisyys tiivistyy neljään periaatteeseen: asiakkaan itsemääräämisoikeuteen, osallistumisoikeuteen, oikeuteen tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti sekä oikeuteen säilyttää yksityisyys (Talentia ry 2013, 7–8).

Kun asiakkaana on perhe, asiakaslähtöisyyden huomioiminen tarkoittaa jokaisen perheen jäsenen näkökulman huomioimista ja keskinäisen kunnioituksen ja avoimuuden ylläpitämistä tai vahvistamista. Työntekijä lähestyy jokaista perhettä ainutlaatuisena systeeminä. (Järvinen ym. 2012, 18, 19.) Asiakaslähtöisyyden toteutuminen ei siten ole ongelmatonta. Asiakas- tai perhelähtöisyys ei välttämättä toteudu esimerkiksi asiakkaiden, perheenjäsenten ja työntekijöiden tilanteesta ja tarpeista johdettujen erilaisten tulkintojen ja versioiden vuoksi (vrt. Juhila 2006; 250–252).

4.2 Ihminen kasvaa ja kehittyy osana yhteisöä

Kirkon työ perustuu kristilliseen ihmiskäsitykseen: Jumala on luonut ihmisen ja juuri siksi ihminen on arvokas (Anderson 2000; Kirkkohallitus 2012, 5). Perhelähtöisen työtteen arvostus kirkossa nousee siitä, että jokainen kuuluu perheeseen. Ihminen kasvaa toisten ihmisten yhteydessä (Kirkkohallitus 2012, 5). Kirkon perhelähtöinen asiakastyö perustuu Vygotskin teoriaan lapsen kehityksestä. Vygotski loi käsitteen tietoisuuden kultuurihistoriallinen kehitys, jonka mukaan sosiaalinen kanssakäyminen ja inhimillinen tietoisuus ovat läheisessä suhteessa toisiinsa. Yksilön psyyke on sosiaalinen ja se kehittyy

vuorovaikutuksessa ympäristössään olevien sosiaalisten suhteiden kautta. (Hänninen 2001, 79–103.)

Perhelähtöinen ajattelu kiinnittää huomion sosiaalisen vanhemmuuden käsitteeseen. Sosiaalinen vanhemmuus tarkoittaa aikuisen aktiivista huolenpitoa myös ei omista lapsista. Sosiaalinen vanhemmuus on taustalla myös lapsidiakonisessa työssä, jonka tavoitteena on lapsen hädän ja turvattomuuden vähentäminen, lapsen persoonan tukeminen sekä vanhemmuuden vahvistaminen (Mattila 2003, 15–20). (Kirkkohallitus 2012, 12–13, 20–21.)

Ihminen syntyy perheeseen ja kasvaa perheessä. Perhe on ensimmäinen yhteisö, jossa opitaan huolehtimaan toinen toisistaan. Sosialisatioprosessi alkaa perheessä. Sosialisatioprosessi tarkoittaa yhteisön jäseneksi kasvamista ja yhteiselämää ohjaavien periaatteiden ja toimintamallien omaksumista (Hämäläinen & Nivala 2008, 151–152).

Vanhemmat, perhe ja sukulaiset eivät aina takaa huolenpitoa eikä lapsuuden perhe tai olosuhteet aina ole parhaat mahdolliset sosialisatioprosessin onnistumisen kannalta. Kun huoli lapsen tai aikuisen hyvinvoinnista herää, seurakunnan toimija ei saa tällaisissa tilanteissa sulkea silmiään tai vältellä vastuutaan asettamalla silmilleen siniset linssit. Eri-tyisesti ikäihmisten kaltoin kohtelu on puhututtanut viime aikoina (esim. Paavilainen 2016).

Seurakunnan toimijat ja turvapaikanhakijoita vastaanottavat työntekijät ovat tärkeässä roolissa reagoidessaan turvapaikanhakijalasten ja -aikuisten turvattomuuteen. Lasten kasvurauhaa voidaan tukea varjelemalla ikä- ja kehitysvaiheeseen sopimattomilta asioilta. Kasvurauha liitetään erityisesti seksuaalisuuden kehitykseen. Piispojen puheenvuoro (Rakkauden lahja 2008, 40–44) tarjoaa näkökulman, mihin asioihin kannattaa kiinnittää huomiota, jotta lapset ja nuoret eivät joudu ylittämään rajojaan liian varhain: Rakastava kasvuympäristö luo turvalliset rajat. Perheen aineellinen turva on myös tärkeää taata, jotta lapset eivät ole hyväksikäytettävissä tavaroita tai jopa ruokaa vastaan. Sama suojelun ja huolenpidon periaate tulisi toteutua jokaisessa ikävaiheessa.

Pakolaisia vastaanottavaa työtä tutkinut Turtiainen (2012) sanoo, että sosiaalityön tehtävä on eritellä ihmisen perustarpeet toiveista. Apuna voidaan käyttää Maslowin (1970) tarvehierarkiaa, jonka mukaan ensin tulee taata ihmisen fysiologiset tarpeet ja turvallisuuden

tarpeet (Turtiainen 2012, 41). Kirkkohallituksen (2012, 28) mukainen perhelähtöinen toiminta neuvoo kunkin työalan edustajia kuulemaan perheiden ja yksittäisten perheenjäsentien tarpeet ja pyrkimään vastaamaan niihin oman tehtävänsä ja harkintansa puitteista. Ihmisen arvostus tulee näkyväksi perhelähtöisyydessä siinä, että perheen tilannetta ei määritellä ulkopuolelta. Yksittäisellä työntekijällä on valtaa ja vastuuta. Asiakaslähtöisyyden periaatteiden tulisi ohjata perhelähtöistä työskentelyä niin kirkon kuin kuntienkin palveluissa.

4.3 Ihmisten samanarvoisuus on toiminnan kulmakivi

Kohtaaminen on kirkon työssä keskeinen menetelmä. Kohtaaminen on läsnäoloa, yhteyden kokemista, nähdäksi ja kuulluksi tulemistä. Kirkossa halutaan vahvistaa kohtaamista kolmella tavalla: suhteessa itseen, suhteessa toisiin ja suhteessa Jumalaan. (Kirkkohallitus 2012, 9.) Ihmisiä kutsutaan osaksi Jumalan perhettä, seurakuntaa, jonka keskellä toivotaan yhteyden kokemisen olevan mahdollista (Kirkkohallitus 2014, 20–21). Kirkon perhelähtöisen työn tavoitteena on, että kaiken ikäiset ihmiset oppisivat pitämään huolta toisistaan ja itsestään (Kirkkohallitus 2012, 11).

Kohtaaminen on yksi perhelähtöisen työtöiden kulmakivistä. Kirkossa ja sen toiminnoissa eri-ikäisiä ihmisiä rohkaistaan kohtaamisiin esimerkiksi nuorten ja ikäihmisten, yksinäisten ja perheellisten, suomalaisten ja maahanmuuttajien kesken. Tärkeää on nähdä jokaisen ikävaiheen kehitystehtävä ja tunnistaa esimerkiksi isovanhempien elämäkokemuksen arvo. Jokaisen yksilöllistä elämäntarinaa arvostamalla ihmiset oppivat myös arvostamaan itseään ja toinen toisiaan. Seurakunnan toimijan on oltava tietoinen siitä, että jokainen on lähtöisin jostakin perheestä, vaikka hän asioisi seurakunnassa tai osallistuisi toimintaan yksin. (Kirkkohallitus 2012, 11, 12, 18,28.)

Työntekijöiden, vapaaehtoisten ja turvapaikanhakijoiden oma perhe- ja kulttuuritausta vaikuttavat siihen, millaiseksi heidän arvomaailmansa ja maailmankuvansa muotoutuvat, mitkä asiat koetaan hankaliksi, vaikeiksi ja ylitsepääsemättömiksi. Tämän tiedostaminen on lähtökohta perhelähtöiselle ja kulttuurisensitiiviselle (Arvilommi & Voima 2011, 20–25) työskentelylle, jotta työntekijä ei vähättele tai ylikorosta joitakin asioita vain omista

lähtökohdistaan käsin. Ymmärrys siitä, että ihminen määrittelee perheensä paikalliskulttuurinsa ja elinolosuhteidensa mukaisesti ja että perhetausta määrittelee ihmistä, on olennaista perhelähtöisessä työssä (Kirkkohallitus 2012 28).

Perhelähtöisyys perustuu ajatukselle jokaisen ihmisen jakamattomasta ihmisarvosta. Kaikenlainen pakottaminen ja alistaminen on kiellettyä. Hengelliseen, henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan halutaan puuttua herkästi, ajoissa. Kaikessa kirkon toiminnassa keskeistä on vapaaehtoisuus. (Kirkkohallitus 2012,13, 20, 21.)

Perheenkin hyväksi tehtävä auttamistyö alkaa aina kyseessä olevan yksilön tarpeiden kartoituksesta ja tutustumisesta. Perhelähtöinen työote velvoittaa seurakunnan toimijan huolehtimaan sekä omasta että kanssaihmissen kasvusta, kehityksestä ja turvallisuudesta. Maahanmuuttajien kohdalla tämä voisi tarkoittaa turvallisten puitteiden luomista kohtaamisille suomalaisten ja suomalaisen yhteiskunnan palvelujärjestelmän kanssa. (Kirkkohallitus 2012.)

5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten perhelähtöinen työote näkyy kirkon turvapaikkatyössä. Vuonna 2012 kirkkohallitus julkaisi suuntaviivat perhelähtöisen työtteen vahvistamiseksi seurakunnissa. Minäkö perhetyöntekijä -julkaisun on tarkoitus antaa työntekijöille ja vapaaehtoisille työvälineitä perhelähtöisen työtteen vahvistamiseen seurakunnan toiminnassa. Suuntaviivat antavat seurakunnille mahdollisuuden asettaa omia tarpeita vastaavat tavoitteet perhelähtöiselle toiminnalle. (Kirkkohallitus 2012, 3, 11, 28.)

Seurakuntien työntekijöille ja luottamushenkilöille tehdyn kyselyn mukaan vuosina 2008–2011 laaditut kirkollista työtä ohjaavat strategiat ovat tuntemattomia noin kolmasosalle seurakunnista (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 61–62, 65). Yli puolet (65 %) seurakunnista on laatinut omat toimintaa ohjaavat strategiansa ja pitää strategista työtä tärkeänä. Seurakuntalaisten toiveita ja odotuksia ei sen sijaan ole selvitetty yhtä laajasti kuin toimintaympäristön erityispiirteitä. (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 63.) Minäkö perhetyöntekijä -julkaisu ei ole ollut mukana kyselyissä (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 69). Myöskään perhelähtöisen työtteen juurtumista seurakuntiin ei ole tutkittu.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten perhelähtöinen työote näkyy kirkon turvapaikkatoiminnassa seurakunnissa?
2. Millaisia suhtautumistapoja turvapaikanhakijoihin seurakunnissa esiintyy turvapaikkatoimintaan osallistuneiden kertomana?

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä haetaan vastausta perhelähtöisen työtteen juurtumiseen seurakunnissa. Tuloksista ei ole välttämättä mahdollista tehdä johtopäätöstä *Minäkö perhetyöntekijä* -linjauksen tunnettuudesta. Perhelähtöinen työote voi olla työntekijöille tuttu esimerkiksi koulutuksen kautta. Työote voi olla omaksuttu myös muuta kautta ilman, että on käytetty käsitettä perhelähtöisyys. Turvapaikkatoiminnan tutkiminen tuo perhelähtöisen työtteen selvittämiseen mielenkiintoisen kontekstin, sillä kirkossa on ollut tiedossa maahanmuuton ja Suomen monikulttuuristumisen lisääntyminen (Kirkkohallitus 2007, 9–11, 31).

Turvapaikanhakijoiden parissa työskentelevien oletetaan joutuvan pohtimaan kiistanalaisia perheikäytäntöjä (Forsberg 2012, 9, 12) erityisesti niissä tilanteissa, kun lainsäädäntö ei ota huomioon lähimmäisen rakkaudesta nousevaa toiminnan oikeutusta. Myös käsitykset perhesuhteista voivat olla kiistanalaisia, kun verrataan eri uskontojen ja kulttuureiden määritelmiä ja arvoja tai lainsäädännön ja kansalaisyhteiskunnan määritelmiä. Kiistanalaisuudella tarkoitetaan sitä, ettei yhtä oikeaa, hyvää ja tavoiteltua tilannetta tai määritelmää ole olemassa (vrt. Forsberg 2012, 8).

Toisella tutkimuskysymyksellä halutaan saada selville turvapaikkatoimintaan osallistuneiden toimintaa ohjaavia arvoja ja käsityksiä suhteessa turvapaikanhakijoihin. Tuloksista voidaan päätellä, kuinka aidosti perhelähtöisesti työntekijät ja vapaaehtoiset pystyvät lähestymään vieraasta kulttuurista saapuvia todennäköisesti pääsääntöisesti eri uskonnon edustajia.

"Osallisuuden yhteisönä kirkko on avoin kaikille ja toimii vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa", sanotaan *Meidän kirkko – Osallisuuden yhteisö* -strategiassa (Kirkkohallitus 2007, 4). Oletuksena siten on, että seurakunnan turvapaikkatyöhön osallistuneet henkilöt mieltävät seurakunnan perheenä, jonka suojiin ja yhteyteen turvapaikkaa hakevat halutaan sulkea. Seurakunnan ajatellaan usein olevan perhe: "Te kaikki olette Jumalan lapsia, kun uskotte Kristukseen Jeesukseen" (Gal.3:26). Jeesuskin kutsui seuraajiaan veljikkeen ja äideikseen (katso luku 3.3 Kirkon perinteinen perheikäsitys).

6 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSMENETELMÄT

Koska tutkimusongelman kysymyksen asettelun kautta halutaan saada selville käsityksiin liittyviä merkityksiä, laadullinen tutkimusmenetelmä on sopiva menetelmä vastausten etsimiseksi (Vilkkä 2005, 97). Käsitykset kertovat yhteisön perinteistä ja tyypillisistä tavoista ajatella, eivätkä ne näin ollen edusta lopullista totuutta asioista (Vilkkä 2005, 97–98). Kvalitatiivinen tutkimus on perusteltua myös siitä syystä, että tiedonkeruun lähteenä ovat ihmiset (Eskola & Suoranta 2003, 85) ja tutkimuskohde on ainutlaatuinen (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164).

Aineisto on hankittu teemahaastattelun (ks. Eskola & Suoranta 2003, 86; Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208) avulla. Haastatelluksi valituksi tulemisen edellytyksenä oli, että haastateltava on osallistunut seurakunnan turvapaikkatoimintaan joko työntekijänä tai vapaaehtoisena vuoden 2015 syksyn aikana ja tai sen jälkeen. Valintakriteereistä kerrotaan lisää luvussa 8. Diskurssianalyysia käytetään väljänä tulkinnallisena kehyksenä, mikä tulee ilmi esimerkiksi käsitteiden määrittelyjen yhteydessä ja siinä lähtökohdassa, että "analysoitavaa toimintaa tarkastellaan tietyssä ajassa ja paikassa, johon tulkinta pyritään suhteuttamaan" (Jokinen, Juhila, Suominen 1993, 30). Konteksti antaa aineistolle oman merkityksensä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b; Jokinen ym. 1993, 32–33; Jokinen & Juhila 2002, 61–62).

Haastattelumuodoiksi valikoituivat yksilö-, pari- ja ryhmähaastattelu (Hirsijärvi ym. 2009, 210–212). Jos kaikki haastateltavat olisi haastateltu yksin, aineisto olisi laajentunut opinnäytetyön tavoitteisiin nähden liian suureksi. Haastattelumuodot määräytyivät sen mukaan, miten haastateltavien aikatauluihin sopi. Tutkimushankkeen johtajat suosittelivat ryhmähaastattelujen tekemistä siten, että työntekijät ja vapaaehtoiset haastatellaan eri aikaan. Näin erilaisissa rooleissa olleille henkilöille annetaan vapaus kertoa oma näkemys seurakunnan turvapaikkatyöstä, seurakunnan tarjoamasta tuesta ja vapaaehtoisten roolista ja toiminnasta mahdollisimman rehellisesti.

Aineisto kerättiin haastatteleamalla turvapaikkatoimintaan osallistuneita seurakunnan työntekijöitä ja vapaaehtoisia. Haastatellut tulivat viidestä eri seurakunnasta, joiden alueilla sijaitsee ja toimii vastaanottokeskus. Turvapaikkatyöstä seurakunnassaan vastanneet

tai sitä koordinoineet henkilöt toimivat yhteyshenkilöinä haastatteluaikeiden sopimisessa ja muussa tiedonkulussa. He myös valikoivat ja kutsuivat haastateltavat.

Haastatteluihin osallistui yhteensä yhdeksän työntekijää ja seitsemän vapaaehtoista. Työntekijät edustavat kirkon ammattiryhmistä pappeja, diakonia-, lapsi- ja nuorisotyöntekijöitä ja lähetyssihteereitä. Kaikki ovat pitkäaikaisia seurakuntien vapaaehtoisia ja pääsääntöisesti jossain vaiheessa vapaaehtoistyöhön koulutuksen tai perehdytyksen saaneita henkilöitä. Kaikkien vastaajien ikähaaraja on 30–70 vuotta. (kts. reunaehdot: Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, 34–36.)

Haastattelut toteutettiin Seurakunnat turvapaikkatoimijoina -tutkimushanketta varten laaditun puolistrukturoidun teemahaastattelulomakkeen (ks. Eskola & Suoranta 2003, 86; Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2009, 208–209) avulla. Menetelmä todettiin toimivaksi ja mahdolliseksi myös tämän opinnäytetyön tavoitteiden kannalta. Haastattelijan on mahdollista haastattelun aikana varmistua siitä, että haastattelija ja haastateltava ymmärtävät kysymykset samalla tavalla (Eskola & Suoranta 2003, 86).

Opinnäytetyön aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d). Tuloksia tulkitaan teoriasidonnaisesti eli deduktiivisesti (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Puhtaasti induktiivinen eli aineistolähtöinen analyysi ei Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006a) mukaan ole edes mahdollista, koska havaintoja ja ennakkokäsityksiä ei pystytä poistamaan tutkijan mielestä. Deduktiivisen analyysin johdosta tulokset ovat luotettavimmin perusteltavissa, kun saatu tieto kytkeytyy ympäröivään yhteiskuntaan. Perhelähtöisyyden yläteema (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d) ja tutkimuskysymykset ohjasivat aineiston jäsentelyssä.

7 AINEISTOANALYYSI JA TULOKSET

Edellisissä luvuissa on pyritty luomaan lukijalle kuvaus siitä kontekstista, josta käsin analyysi on rakennettu. Teoriaosuuden perhekäsityksiä käsittelevässä luvussa kuvattiin perheen merkitystä erilaisissa konteksteissa. Esimerkiksi lainsäädännössä perhe saa yhden määritelmän. Kansalaisyhteiskunnassa perhe voidaan käsittää useammalla eri tavalla, kuten todettiin luvussa 3.1 Muuttuva perhekäsitys. Aineistoa analysoidaan kokonaisuutena, ei yksittäisten henkilöiden mielipiteinä. Aineisto luo merkityssysteemejä, joita tarkastellaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 37.)

Sivistyneistö on aina saanut määritellä kaikkia koskevien käsitteiden sisällön (Häggman 1994, 24). Tässä yhteydessä on hyvä huomioida, että aineisto koostuu eräässä mielessä sivistyneistön edustajien haastatteluista. Toisaalta sekä haastateltujen että opinnäytetyön tekijän (tutkijan) roolit ovat sivistyneistön määrittelemiä. Sivistyneistöllä on valtaa, jonka tavalliset kansalaiset ovat sille antaneet. Tutkijan ja haastateltujen toimintaa ohjaavat suomalainen lainsäädäntö, alakohtaiset ammattieettiset ohjeet, tutkimusmetodiikka ja työpaikoilla vallitsevat kirjoittamattomat säännöt.

7.1 Rasismia vai kulttuurieroja

Tässä luvussa analyysi perustuu vastauksiin, jotka on saatu haastateltujen vastauksista kysymyksiin, jotka koskevat turvapaikkatoimijoiden käsityksiä seurakunnan roolista turvapaikkatyössä, turvapaikkatoiminnan aloittamista, perhelähtöistä työtettä, vapaaehtoistyön organisointia sekä lähetyksen ja diakonian suhdetta turvapaikkatyössä (LIITE1; LIITE2).

Aineistosta nousi moneen otteeseen esille vastakkainasettelu "me suomalaiset", "meillä Suomessa" ja "muut". Vaikka haastateltavat tiesivät mistä eri maista ja kulttuureista turvapaikanhakijat ovat saapuneet, usein turvapaikanhakijoista puhuttiin yhtenä kulttuurimassana, esimerkiksi "*heidän kulttuurissaan*" toimitaan jollakin tietyllä tavalla.

Suomen katukuva ei ole ollut merkittävästi monikulttuurinen 2000-luvulle saakka, vaikka ensimmäinen suurempi joukko turvapaikanhakijoita saapui Suomeen pian kolmekymmentä vuotta sitten (Saukkonen 2013, 28). Söderling (1999, 139) arveli 1990-luvun lopussa, että suomalaisilla ei ole kokemusta täältä turvapaikkaa hakevien kotimaista ja kulttuureista ja siksi vieraus koetaan uhaksi. Toisaalta maahanmuutto on keskittynyt pääkaupunkiseudulle ja suurimpiin kaupunkeihin. Turvapaikanhakijat muuttavat vastaanottokeskuksista niihin mielellään parempien verkostojen, palveluiden ja työmahdollisuuksien perässä (Saukkonen 2013, 167).

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) ja laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ohjaavat kaikkea julkista toimintaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomessa kulttuurikasvatus alkaa jo päiväkodissa. Suvaitsevaisuutta pidetään itsestään selvänä ihmillisen kulttuurin tunnusmerkkinä ja käyttäytymistä suuntaavana vaatimuksena. Kaikehenlainen syrjintä ja toisen ryhmän edustajien ihmisarvon korostaminen toisen ryhmän kustannuksella on Suomessa kielletty laeilla. Kansan keskuudessa mielipiteet vaihtelevat laidasta laitaan. Soldiers of Odin -ryhmän kannattajat (Savikko 2016) ja Forssassa järjestetyt mielenosoitukset (Valtonen 2016) käyvät hyvinä ääriesimerkkinä.

Haastatellut kertoivat, että eri paikkakunnilla monet ihmiset ovat olleet valmiita tuomaan tavaraa ja vaatteita sekä auttamaan käytännön valmistelu- ja muissa töissä. Sen sijaan toiminta vastaanottokeskuksen asukkaiden kanssa ja turvapaikanhakijoiden arjessa mukana oleminen olivat aineellisen avun tarjoamiseen verrattuna vähäisempää. Esimerkiksi seurakunnan nuoret kävivät esiintymässä vastaanottokeskuksessa, mutta ystäväystymisestä ja tutustumisesta suomalaisnuorten ja turvapaikanhakijoiden välillä ei mainittu. Enemmänkin aineistosta löytyi kuvauksia suomalaisnuorten rasistisesta käytöksestä.

"isosnuoret kävi viettämässä tai ne oli suunnitellu illaksi ohjelmaa ja laulatti ja tämmöstä"

"ne -- kävi siinä bemareillansa pyörähtelemässä semmosia sulosanoja, et sieltä tuli kyllä törkeitä kielenkäyttöä -- ne oli ryhmittäytyne mopoillansa sinne risteykseen ja kävivät rälälämässä sit siinä pihassa"

Seurakuntalaiset olivat valmiita antamaan rahaa ja käyttämään seurakunnan varoja ulkomailla tapahtuvaan lähetys- ja diakoniatyöhön. Kotimaassa tapahtuvaan hädänalaisten auttamistyöhön on suhtauduttu vähemmän lämpimästi.

"he ei kuulu meidän seurakuntaan, ne ei maksa veroja -- me ei voija käyttää esimerkiks rahojia heihin".

Lindqvistin (1997) mukaan hädänalaisten ja lähimmäisten auttamisessa ei kuitenkaan ole kysymys siitä, milloin toisten auttaminen sopii auttajalle tai milloin hädänalainen on riittävän miellyttävä autettavaksi: "Jeesus sanoo, että sinussa kohtaan hänet ja sinua palvellessani palvelen häntä". (Lindqvist 1997, 28.)

Suomalaisten tuntema muukalaispelko ei ole ainoa tekijä, joka voi hankaloittaa turvapaikanhakijoiden ottamista ja pääsemistä osaksi suomalaista yhteiskuntaa tai seurakuntaperhettä. Ennakkokuulot, uskomukset ja syvään juurtunut käsitys viholliskansoista ja -heimosta elää myös turvapaikanhakijoiden keskinäisissä suhteissa. Aineistossa kuvataan vastaanottokeskuksissa tapahtuneita välikohtauksia eri kulttuuri- ja kansanryhmien ja heimojen välillä. Ristiriitoja oli pyritty ehkäisemään jo etukäteen esimerkiksi majoitusjärjestelyillä. Turvapaikkatyössä mukana olleet kertoivat toimineensa välienselvittelijöinä, suvaitsevaisuuskasvattajina ja monikulttuurisuussiedättäjinä turvapaikanhakijoiden välillä.

Aineiston mukaan turvapaikanhakijalasten käytöksessä oli havaittavissa rasistisia piirteitä. Tietyn kansanryhmän lapset ja aikuiset näyttivät pitävän normaalina evätä esimerkiksi jälkiruoka jonkin toisen kansanryhmän edustajalta tai etuilla tietyn maalaisia jonoissa. Aineistossa kuvataan myös tapahtumaketju, joka seurasi turvapaikanhakijanuorten, "*isompien tyttöjen*", toiveesta osallistua keittiötöihin. Heidän pyynnöstään heille oli tarjottu mahdollisuus jakaa ruokaa vastaanottokeskuksen yhteisessä ruokailussa. Tämä ei kuitenkaan ollut sopinut kaikille vastaanottokeskuksen asukkaille. Tulkin välityksellä oli saatu selville, että "*miehille -- ei sopinut*" tämä käytäntö. He olivat olleet sitä mieltä, että ruoanjakajat olivat "*likaisia tai jotain tämmöstä*". Likaisuus saattoi liittyä tyttöjen edustamaan kansaan, heidän ikäänsä tai sukupuoleensa. Lopputulos oli kuitenkin, että ruoanjakelun hoitivat vastaanottokeskuksessa töissä tai vapaaehtoisina toimineet suomalaiset.

"Ja sen takia niitä majoitusjärjestelyjäki -- muuttu -- koska ne oli niitä etnisiä hankauksia --"

"-- seuraavana päivänä oli jo silmät mustana ja ne oli tapelleet keskenään uskonasioista -- sit oli myöhemmin -- puukotuskohtaus, mutta puukottajat vietiin pois --"

"Joku jäi sitte ilman ja sitte vähän naureskeltiin pöydässä että no ei nyt tarvi mitään, että ei se haittaa jos ne jää ilman ruokaa" "Et sitten se oli semmosta etnisten ryhmien välillä."

"-- myöskin siellä lasten jutuissa -- et mikä hänellä on kun hän itkee -- nää toiset -- että it's okei -- että se oli -- normaalia, niin toisten lasten mielestä että tää yks on niin ku alakynnessä ja itkee siellä --"

"jos sinne -- on menny -- kymmenkunta [maan nimi]:sta ja sitten -- pari kolme [maan nimi]:sta --, ni -- he ei mahu samalle kentälle -- he tulee heti pois sieltä."

"Osittain etnisten suhteitten ylläpitoa, kyllä -- sitte jotenki nousi ne heimopäälliköt, kyläpäälliköt, kylävanhimmat tai oman ryhmän vanhimmat, jotka sitte osallistu jollaki tasolla päätöksen tekoon -- Et sit heitä omastaki kansasta heitä tuli -- eri -- tuloluokista, et oli hyvin rikkaita ihmisiä ja osa ei ollu."

Vihamielisiä kommentteja tai rasistista käytöstä ilmentäneiden turvapaikanhakijoiden kansallisuudet eivät tulleet ilmi haastatteluissa spontaanisti. Kansallisuuksien selvittämättä jättämisellä halutaan olla synnyttämättä lisää ennakkoluuloja kansallisuuksien ylle. Toinen seikka kansallisuuksien paljastamatta jättämiselle on haastateltujen huomiot. Kaikissa kansanryhmissä *"on joku yksittäinen -- rauhanrakentaja"*, jotka tulevat *"juttuun"* kenen tahansa kanssa. Toinen kommentoi, että *"tiiän että on hyviksiä ja pahiksia on nii [maan nimisissä] ku suomalaisissakin"*.

Turvapaikanhakijat, jotka ovat jääneet odottamaan oleskelulupaa, ovat kokeneet suomalaiset pääosin ystävällisinä. Tämä käy ilmi aineistosta. Turvapaikanhakijat olivat kiitollisia, joustavia ja ystävällisiä ruoan mauttomuudesta ja outoudesta tai vastaanottokeskusten ahtaudesta huolimatta. Aineiston mukaan haastattelupaikkakunnilla oleskelevat turvapaikanhakijat kokevat Suomen turvallisena maana, johon halutaan jäädä rakentamaan uutta tulevaisuutta. Haastellut kertoivat suhtautuneensa vastaanottokeskukseen turvapaikanhakijoiden kotina. Turvapaikanhakijoiden yksityisyyttä kunnioitettiin.

"hän oli -- kiitollinen siitä ajasta minkä sai viettää siellä ((vastaanottokeskuksessa)). Nimenomaan niistä ihmiskontakteista. Ja siitä miten heitä kohdeltiin siellä. -- miten heihin suhtauduttiin."

"Tosi kiitollisiahahan ne oli ne perheet, ihan jo pienestäkin avusta minkä annoit, ni aina he muisti kiittää."

"Ja se on myös jos järjestää jotain niin et sä voi itse mennä vaan sinne, koska se on heidän tavallaan koti nytte"

"nääh kavereit on otettu -- niin ku ihmisinä -- Vietiin meillekin kotiin."

"tarjottiin vapaa-ajanviettomahdollisuuksia"

7.2 Kuinka olla lähimmäinen

Tässä luvussa analyysi perustuu vastauksiin, jotka on saatu haastateltujen vastauksista kysymyksiin, jotka koskevat turvapaikkatoimijoiden käsityksiä seurakunnan roolista turvapaikkatyössä, turvapaikanhakijoita ja turvapaikkatyötä kohtaan ilmenneitä asenteita, käytännön toimintaa, turvapaikanhakijoiden hengellisen elämän tukemista, seurakunnan roolia kotouttajana sekä vapaaehtoistyön aloittamista ja organisointia (LIITE1; LIITE2).

Kirkon työ perustuu tasa-arvoisuuden periaatteeseen, jonka mukaan kaikki ihmiset ovat pohjimmiltaan saman arvoisia. Yhteisön jäsenillä on samat oikeudet ja velvollisuudet. Periaatteen juuret ovat kristillisessä ihmiskäsityksessä, kultaisessa säännössä ja lähimmäisen rakkaudessa (Kirkkohallitus 2014). Ajatus vastavuoroisesta ja tasa-arvoisesta ihmisten välisestä ei-ammattillisesta kohtaamisesta on myös yleisen vapaaehtoistyön periaate (Makkonen & Möttönen 2014). Aineistosta nousee esiin seurakuntien turvapaikkatoimijoiden tavoite suomalaisten ja turvapaikanhakijoiden välisestä ystävystymisestä ja ystäväperhetoiminnasta.

Lähimmäisyys ja ystävyys pohjautuvat ihmisten väliseen vastavuoroisuuteen, tasa-arvoisuuteen ja vapaaehtoisuuteen. Lähimmäisyys tarkoittaa sielujen sukulaisuutta, kaltaisuutta, joka perustuu samalle ihmisarvolle Jumalan luomisen perusteella, huolimatta siitä edustavatko ihmiset esimerkiksi samaa uskontoa (Lindqvist 1997, 28–29). Aineiston mukaan seurakunnan turvapaikkatoimintaan osallistuneet uskovat tasa-arvoisen kohtaamisen ja tasavertaisen kohtelun olevan oikeita toimintatapoja. Seuraavat aineistoviittaukset voivat kuvastaa haastatelluilta odotettuja ja yleisesti kirkon piirissä hyväksytyjä mielipiteitä tai itselle asetettuja oman toiminnan tavoitteita tai omia valintoja ohjaavia todellisia arvoja.

"-- meillä on halu auttaa ja meillä on mahdollisuus auttaa -- Teen niin kuin itselle haluaisit tehtävän."

"-- samalta tasolta, ei ylhäältä päin, että-- me nyt tietä autetaan vaan että-- heillä on vaan - hätä ja meillä on täällä niin turvallista, että -- voijaan -- ottaa heijät vastaan ja kohdella saman arvosena ihmisenä. Aivan tasan saman arvosina."

"on -- perheitä, jotka -- hakee kylään"

"Et-- onko meidän kaikki perustyö niin tärkeä, että sitä ei voi syrjäyttää tässä tapauksessa"

"-- täällä ei ole mitään pelättävää ja nämä ihmiset ovat normaaleja, tavallisia, osa perheellisistä --"

"-- kaikki ihmiset on saman arvosta".

"me ollaan siinä heidän rinnalla"

"minua vastaan on lähimmäinen, minä voisin olla siinä"

Lähimmäisyyden vapaaehtoisuuden kannalta on mielenkiintoista, että turvapaikkatoiminnassa mukana olevat lähestyvät tai joutuvat lähestymään rooliaan ammatillisesti. Aineiston mukaan turvapaikkatoimintaan osallistuneille pidetyissä koulutuksissa ohjeeksi oli annettu, ettei omaa puhelinnumeroa, sukunimeä tai kotiosoitetta saa kertoa turvapaikanhakijalle. Turvapaikanhakijoista ei saa ottaa kuvia, heitä ei saa ottaa tai pyytää Facebook-kavereiksi eivätkä turvapaikkatoiminnassa tavalla tai toisella mukana olevat saa viettää liikaa aikaa vain tiettyjen turvapaikanhakijoiden kanssa.

Aineistossa kuvaillut vapaaehtoistyön ohjeet löytyvät Helsingin seurakuntien laatimista pakolaisten parissa tehtävän vapaaehtoistoiminnan periaatteista (Kirkko Helsingissä 2015). Ohjeiden taustalla lienee tarve ennaltaehkäistä vääränlaisten riippuvuussuhteiden muodostumista ja luoda puitteet luottamuksellisille ihmissuhteille. Aineiston mukaan puolueettomuus-ohjeen taustalla on ajatus, että turvapaikanhakijoille ei saa muodostua väärää luuloa, jonka mukaan tutustuminen suomalaisiin tai kääntyminen kristityksi voisi jollakin tavalla edesauttaa oleskeluluvan saamista.

"ei sais suosia yksittäistä turvapaikanhakijaa -- ei saa niinku -- veljeillä -- sitten -- toiset ajattelee, että -- tuo jotenki hyötyy tästä kun se on -- hyvät kaverit tuon vapaaehtosen kansa"

Lähimmäistyöstä poiketen sosiaalityön asiakastyön lähtökohtana pidetään riippuvuutta, joka ilmenee luottamuksena vieraaseen henkilöön, sillä tasa-arvoinen suhde ei takaa luottamusta (Turtiainen 2011, 143). Turtiaisen (2011, 139–140) mukaan autonomian, oman elämänhallinnan ja itsemääräämisoikeuden, palauttamiseksi turvapaikanhakijat tarvitsevat positiivisia riippuvuussuhteita. Positiivinen riippuvuussuhde voi syntyä vain kun ammattilainen (tutussa ympäristössä seisova) pitää asiakkaansa (vieraalla maalla vaeltava) tunteita tilanteeseen nähden sopivina ja kunnioittaa toisen ihmisten tarpeita olla olemassa oma itsensä (Turtiainen 2011, 142–144).

Seurakunnan turvapaikkatoimijoiden on itse pohdittava millainen identiteetti (Jokinen & Juhila 2002, 68) tulee valituksi eli millaiseen asemaan itsensä sijoittaa suhteessa turvapaikanhakijaan tai ulkomaalaiseen. Yhteisistä säännöistä huolimatta jokaisen on tiedostettava, miksi ja miten on mukana turvapaikkatyössä. Omien ystävien kanssa ei monelle tulisi mieleenkään jättää heitä oman elämän ulkopuolelle, olla kertomatta uusille tuttavuuksille koko nimeään tai olla pyytämättä heitä Facebook-kaveriksi.

Aineistossa kuvataan haastateltujen turvapaikkatoimijoiden tekemiä erilaisia ratkaisuja puolueettomuuden säilyttämiseksi. Esimerkiksi yhtenä päivänä jutellaan kaupungilla yhden kansallisuuden edustajille, toisena toisen. Kaikista yksityisyyden säilyttämiseen ohjaavista säännöistä ei ole haluttu pitää kiinni. Tätä perusteltiin sillä, että turvapaikanhakijatkin ovat kertoneet itsestään henkilökohtaisia ja edellä mainittuja kiellettyjä asioita. Haastateltujen joukossa oli myös heitä, jotka olivat ystäväystyneet toisiin paremmin, kuin muihin. Toisten kanssa vietetään siten myös enemmän aikaa verrattuna muihin turvapaikanhakijoihin. Aineiston perusteella turvapaikkatoimintaan osallistuvat eivät silti koe olevansa vain näitä tutumpia varten.

"-- ollaan -- heihin tutustuttu -- ollaan oltu aika paljon tekemisissä ja kaks heistä lähti kastelemaan-- ollaan kuskattu-- seurakunnan tapahtumiin porukkaa. Et kuka on halunnu lähteä --"

Aineiston mukaan turvapaikanhakijoita oli kutsuttu koteihin ruokailemaan, leipomaan, viettämään aikaa tai puuhastelemaan kotipihalla. Mahdollisuus majoittaa turvapaikanhakijoita omaan kotiin mietitytti myös. Periaatteessa oltiin valmiita, mutta juuri tällä hetkellä tilanpuutteen tai elämäntilanteen vuoksi majoittaminen olisi mahdotonta. Ystäväperheeksi tai -isovanhemmaksi ryhtymistä harkittiin myös. Haastatellut tiesivät tai tunsivat henkilöitä tai perheitä, jotka olivat joko majoittaneet turvapaikanhakijan tai muutamia tai ryhtyneet tuki- tai ystäväperheeksi.

7.3 Unelma naisten ja lasten onnelasta

Tässä luvussa analyysi perustuu vastauksiin, jotka on saatu haastateltujen vastauksista kysymyksiin, jotka koskevat seurakunnan roolia kotouttajana, perhelähtöistä työtettä, vapaaehtoistyötä turvapaikanhakijoiden parissa ja turvapaikkatyön aloittamista (LIITE1; LIITE2).

Otsikko kuvaa aineistosta ilmenevää suomalaisten unelmaa, että Suomi olisi turvapaikanhakija naisten ja lasten onnela. Naisten ja lasten asema ja hyvinvointi herättävät haastatelluissa huolta. Konkreettisia huolenaiheita ovat olleet naisten pääsemättömyys kielikursseille, naisten oleminen paljolti omissa oloissaan, lasten väkivaltaiset leikit ja riehuminen sekä lapsilta vaadittu tulkin rooli.

Naisille järjestettiin omia kieliryhmiä, keskustelupiirejä ja käsityökerhoja. Naisten kieliryhmät eivät aina täyttyneet. Miesten hyvinvoinnista puhuttaessa puhuttiin pääasiassa työnteosta ja sen mahdollistamisesta. Huomiota herätti myös joidenkin haastateltujen suhtautuminen hämmästelevästi turvapaikanhakijamiesten aktiivisuuteen.

"olin niin hämmästyne, kun -- pyysin niitä miehiä, että -- hommaanko haravat teille, kiinnostako yhtä haravoita tätä piha-aluetta -- Ne oli niin ku jo oottamassa, joko mennään -- olin niin ku että ihan käsittämätöntä, että mites tää kävi-- näin helposti."

Aineiston mukaan nuorten miesten tarpeet keskustella eivät saaneet kovin paljon huomiota. Yhdessä haastattelussa miesten tarpeet toteuttaa itseään isänä tulivat esille haastattelijan esittämän kysymyksen kautta: " -- jos ajatellaan -- niillä joilla on se perhe muualla,-- heidän huomioimistaan, -- henkiköille ei oo sitte mitään vertaistukiryhmää erikseen järjestetty, jotka on yksin tullu?" Haastateltava koki, että voisi olla hyvä idea järjestää yksin tulleille miehille vertaistukiryhmä, jossa voisi vapaasti käsitellä tunteita tai puhua isyydestä. Tällaista ei kuitenkaan ollut järjestetty eivätkä vertaistukiryhmät nousseet muissakaan haastatteluissa esille.

"pakolaisstatuksen saaneita -- ne on suomenkielen kieliharjottelussa ja -- on kielikummeja heille -- mutta se että ku suurin osa nyt näistä täällä olevista on miespuolisista ja sitte toi neulominen ja virkkaaminen ei hirveesti kiinnosta --"

"kyselee sellasiaki asioita, jota suomalainen ei varmaan uskaltas kysyäkään, suomalainen mies ei suomalaiselta mieheltä kysys".

Aineistosta nousee turvapaikanhakijamiesten tarve keskustella syvällisistä asioista. Arabiankielisille miehille tunteista puhuminen ei ole tabu, vaan he kokoontuvat mielellään runoryhmiin elämän ja rakkauden, vaikeiden tunteiden ja politiikan äärelle (Himma 2016). Voisiko tästä vetää johtopäätöksen, että seurakunnissa naisille osataan järjestää ryhmiä, miehille ei? Tämä voi olla oire siitä, että auttamisammatit ovat niin naisvaltaisia.

Aineiston oletus naisten heikosta asemasta turvapaikanhakijoiden edustamissa kulttuurissa kiinnittää huomion. Kaikissa haastatteluissa kannettiin jollakin tavalla huolta naisista. Naisia ei oltu nähty missään. Naisten oikeuksien puolustaminen kuuluu aineiston perusteella osaksi suomalaista kulttuuria.

"että -- perheen äiti ja vaimo on -- tasavertanen -- tämä -- kuuluu suomalaisee kulttuuriin että että naisillaki on -- oikeudet -- ihmisoikeudet koskee myös naisia"

"turvapaikanhakijaaitejä ja naisia ei näytä täällä-- liikkuvan, että ne ei tuu tänne seurakunnan tilaisuuksiinkaan yksin. Niin ku siihen kulttuuriin kuuluu-- "

Aineiston perusteella seurakunnissa halutaan tukea turvapaikanhakijanaisia aktiiviseen ja itsenäiseen elämään. Haastattelujen perusteella naiset ottavat apua ja tukea vastaan eivätkä vaikuta alistetuilta.

"viikon sisällä kaks kertaa ollaan nyt oltu torilla nyt sitte myymässä naisten kanssa käsitöitä niitä tuotteita, mitä he ovat käsityökerhossa sitte tehneet"

"yli viiskymppiset pakolaisstatuksen saaneet naiset -- he tarvis ihan suomenkielen keskusteluryhmää ja suomalaisia kontakteja"

Pellervon tutkimustiedossa tiedetään, että turvapaikanhakijanaiset käyvät harvemmin töissä ja heidän suomenkielen taitonsa on usein heikompaa kuin miesten. Selitykset saattavat löytyä naisten pitkästä kotiäitinä oloajasta. He myös muuttavat useammin Suomeen perheen eivätkä työn perässä, toisin kuin miehet. (Korkee 2016.)

Muslimiaktivisti Maryan Abdulkarim on ilmaissut eriävän mielipiteensä suomalaisesta kulttuurista naisen puolustajana. Abdulkarim kertoo, että hänen päälleen on syljetty, häntä on uhkailtu väkivallalla ja hänen perheensä perään on huudeltu iljettävyksiä. Syyn hän arvelee olevan erilaisessa ulkonäössä ja erilaisissa tavoissa: "Minun aikanani Suomi

on aina ollut rasistinen yhteiskunta, mutta nyt rasismista ja jopa rotuopista on tullut salonkikelpoista. Eduskunnassakin ihmisiä on alettu jakaa hyviin ja huonoihin, laiskoihin ja ahkeriin vain taustansa perusteella". (Pystynen 2016.)

Koraanin mukaan nainen on yhtä arvokas kuin miehensä. Naiseuteen liittyvät fysiologiset erotkin on otettu huomioon uskonnollisessa elämässä. Kuukautisten ja raskauden aikana naisen ei tarvitse paastota tai osallistua rukouksiin. (Badawi i.a.) Edellä kuvatun esimerkin perusteella suomalaiseen kulttuuriin kuuluvat ihmisoikeudet eivät vaikuta koskevan Suomessa huivia käyttäviä musliminaisia.

Aineiston mukaan seurakunnissa toivotaan, että seurakuntien olisi mahdollista saada tietoja alueelleen muuttaneista oleskeluluvan saaneista kristityistä turvapaikanhakijoista kontaktin luomiseksi ja varhaisvaiheen tuen tarjoamiseksi. Muslimit eivät haastateltavien mukaan kaikilla paikkakunnilla ole tahtoneet tulla kirkon tiloihin tai seurakunnan järjestämien palveluiden, kuten lasten päiväkerhojen, piiriin. Varmuudella haastatellut eivät osanneet sanoa, onko syy ollut muslimin omassa toiveessa vai kunnan työntekijän ajatuksessa.

Aineiston mukaan myös turvapaikanhakijoiden lastenkasvatusmenetelmiä kauhusteltiin. Toivottiin, että suomalaista arkea seuraamalla turvapaikanhakijat voisivat omaksua toisenlaisia käytäntöjä.

"lapsia kohdellaan ihan täysin eri tavalla miten meillä Suomessa"

"suomalaisperheitä ja turvapaikahakijaperheitä, toiminnan ohella -- tapahtuis -- mallioppimista, et ei me läpsästä, eikä huitasta eikä oteta korvasta eikä niin ku tönitä -- lapsiamme."

"meillä oli ne tarkat pelissäännöt, että ei hyväksytä väkivaltaa -- lastenkeskistä tai sitten aikuisen ja lapsen välistä väkivaltaa. Siis tukistamista tai-- riepottamista... -- lyömistä, riepottelua."

Aineisto näyttää kuitenkin kuvaavan ennemminkin me–muut ajattelua, kuin että kaikilla Suomessa lapsia kasvatettaisiin väkivallattomasti. Ensinnäkin, aineisto näyttää todistavan väitettä vastaan:

"-- tässä sitten kyseltiin, että -- ootteko nähty lapsia, miltä näyttää, onko heitä kenties pahoinpidelty -- tämmöstä ei oo kyllä havaittu."

Toiseksi päätelmää puoltaa esimerkiksi Helsingin Sanomien tuore uutinen. Kasvatusmenetelmänä käytettyä väkivaltaa kohtaan asenteet ovat muuttuneet Suomessa lapsuutta ja lasta suojelevaksi. Julkisesti lausutun mielipiteen mukaan lapsen fyysinen rankaisu lasketaan perheväkivallaksi. Joka toinen lapsi joutuu kokemaan väkivaltaa: fyysinen väkivalta on ehkä vähentynyt, mutta uhkailu, laiminlyönti ja haukkuminen ovat tulleet tilalle. (Vihavainen 2016.) Lasten ja perheiden parissa työtä tekevät joutuvat silti edelleen turvautumaan lastensuojeluilmoituksiin (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016).

7.4 Kohti osallisuutta

Tässä luvussa analyysi perustuu vastauksiin, jotka on saatu haastateltujen vastauksista kysymyksiin, jotka koskevat käytännön toimintaa, turvapaikanhakijan arkea, seurakunnan roolia kotouttajana, turvapaikanhakijoiden osallisuutta sekä turvapaikanhakijoita ja turvapaikkatyötä kohtaan esiintyneitä asenteita ja ennakkoluuloja (LIITE1; LIITE2).

Osallisuuden lisääntymiseen kirkossa on suhtauduttu vakavasti. Kirkkohallitus on julkaissut kirkon osallisuutta edistävän strategian. Kirkossa osallisuus ymmärretään osallisuutena Kristuksessa ja yhteisestä uskosta mutta myös yhteisössä ja yhteisöstä (Kirkkohallitus 2007, 3, 38, 42). Seurakunta on perhe, johon kaikkia kutsutaan tulemaan osalliseksi. Kutsun voi olettaa koskevan myös turvapaikanhakijoita.

Meriluoto & Marila-Penttisen (2015, 7) mukaan "osallisuus on kokemus kuulumisesta johonkin, oman toiminnan ja ajatusten merkityksestä ja vaikutuksesta sekä mahdollisuus toimia oman kiinnostuksen mukaan". Työntekijällä on vastuu osallisuusmahdollisuuksien luomisessa. Työntekijän on kyettävä näkemään maailma asiakkaansa silmin, jotta hän voi auttaa tätä oikeaan suuntaan. (Meriluoto & Marila-Penttisen 2015, 8–10.)

Juhila näkee osallistamisen kaksisuuntaisena molempia osapuolia koskevana toimintana. Tässä yhteydessä Juhilan kuvaama osallistaminen voisi tarkoittaa sitä, että turvapaikanhakijat osallistaisivat seurakunnan turvapaikkatoimintaan osallistuneita omiin kokemuksiinsa ja tietoonsa. Vastavuoroisesti turvapaikkapaikkatoimijat pyrkisivät mahdollistamaan turvapaikanhakijoiden uuden elämän aloittamisen ja Suomeen integroitumisen. (Juhila 2006, 118.)

Aineistossa kuvattujen toteutuneiden ja suunnitteilla olevien toimintamuotojen perusteella turvapaikanhakijoiden osallisuutta ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan halutaan edistää. Käytännön keinoina kohti osallisuutta kuvataan ystäväystyminen, malliopiminen ja suomen kielen opettaminen. Esille nousi myös ajatus osallisuuden kaksisuuntaisuudesta: suomalaisillakin voisi olla opittavaa turvapaikanhakijoilta, esimerkiksi vanhempien ihmisten kunnioittamisesta.

"Suomikerho sillon kun sitä vapaaehtosena pidettiin -- sinne ei ollu pakko -- tulla -- siellähän oli ne innokkaimmat -- osa -- sano että eikö voitaisill tavalla tehdä, että käyvään syömässä ja tullaan ja jatketaan"

"Meillä oli semmonen sopimus, että lapsille ei puhuta ku suomea"

"Pelastakaa Lapset ry:stä tai Mannerheimin Lastensuojeluliitosta -- kävi -- infon käsittäkseni pitämässä siitä mitä tää Suomessa on -- niin ku, minkälaista perhe-elämää Suomessa vietetään"

"Ihmiset paikalliset ja turvapaikanhakijat kyllä ne kohtaa tuolla, joku on kutsunu kotiinsa -- ja on viety syömään -- et onneksi sitä tapahtuu mutta -- oltas oltu siinä vielä aktiivisempina toimijoina."

"Kun syntyy luonnollinen kontakti ja sen kautta ystäväystyminen ja suomalaiseen toiseen perheeseen tutustuminen ja lapsiperheeseen, niin siinä vois olla semmonen tosi hieno."

"-- mut se oli se kielimuuri siinä se ongelma. Sit yritettiin jotain yksinkertasia fraaseja suomeks, kun he halus oppia -- paljo oli sitä vaan et istu siinä ja antaa toisen puhua, vaikka ei oikein mitään ymmärräkkään."

"Et on hyvin paljon heiltä opittavaa niin ku suomalaisillaki. Että jotenkin -- kun sais vaan suomalaiset -- ottamaan sitä kontaktia, niin varmasti alkas syntyä ystävyysuhteita -- Se olis varmaan kans just et johonkin vois pyytää vaik -- talkoojuttuihin tai tämmösiin, -- ois sitte heille vaihtelua."

"-- he on muuttanut mun omaa suhtautumista -- mun omaan äitiini -- joka ei oo ihminen helpoimmasta päästä. -- miten he suhtautuu ikäihmisiin -- jotenkin mulla on tullu nyt omaan äitiini -- toisenlainen, paljon läheisempi suhde, kun mä oon jotenkin heidän silmien kautta -- nähny miten he kunnioittaa ikäihmisiä, vaikka on välillä hankalaaki-- meill on paljon heiltä opittavaa --"

Haastatellut pitivät työn tekemistä ja suomen kielen oppimista olennaisina tekijöinä osallisuuden ja hyvän elämän saavuttamisessa. Myös Pellervon taloustutkimuksen mukaan suomen kielen oppiminen on varmin tapa parantaa maahanmuuttajien työllistymisnäkyviä (Korkee 2016). Turvapaikanhakijoille oli järjestetty seurakunnissa jo ennen virallista suomen kielen opetuksen alkamista aikuisten suomiryhmiä, joissa opettivat vapaaehtoiset opettajat. Suomiryhmiin osallistuminen oli vapaaehtoista. Myöhemmin myös lapsille jär-

jestettiin kerhoja, joiden toiminnan tavoitteena oli suomen kielen oppiminen. Lapset oppivat suomea päiväkodeissa ja kouluissa, joiden opetukseen ja palveluihin heillä on oikeus, vaikka turvapaikkamenettely on vielä kesken (Maahanmuuttovirasto 2016f). Kaikki eivät kuitenkaan tahdo oppia uutta kieltä tai sopeutua uuteen kulttuuriin.

"Ni hän sano, että ei hän tarvihe sitä oppia, ku poika -- ossaa -- Minä sitte sanoin, että kyllä minä tiään, että -- poika ossaa suomee hyvin, mutta --" --"sinunkii osata, jos meinaat täällä - - toimia" -- " "Ja olla tässä yhteiskunnassa mukana, että ei se ei se pojan vastuulla voi olla se teijän perheen asioitten hoitaminen suomeks"

Riippuvaisuus omista lapsista, yhteiskunnasta ja sosiaalityöistä aiheuttaa häpeää (Turtiainen 2011). Aineiston mukaan työhön kykenevät turvapaikanhakijat tahtovatkin aktiivisesti osallistua toimintaan vastaanottokeskuksissa. Miehet lähtivät mukaan innolla kaikkiin tarjottuihin piha- ja siivoustöihin. He olivat myös aktiivisesti kyselleet mahdollisuuksistaan tehdä palkkatyötä, sillä *"he haluaa -- ei tukia vaan omalla työllä"*.

"-- ulkotöissä oli laavun kunnostamista ja ranta-alueitten putsaamista, että jotakin mielekästä tekemistä, mihin he halusivat tulla."

"Joku nuorimies siellä pesi ikkunoita."

"varmasti heissä on -- lusmujaki seassa, mutta on varmasti tosi paljo -- jotka haluaa tehdä -- ihan -- työtä ja muutenki olla toiminnassa mukana -- muutaki ku jalakapallon pelloomista -- siinä sitten tulee monessa kohti nämä säädökset-- vastaan. Että moni hyvä idea kuukahtaa - - johonki pykälää."

"olin niin hämmästynyt, kun -- pyysin niitä miehiä, että -- hommaanko haravat teille, kiinnostako yhtä haravoida tätä piha-alueita -- Ne oli niin ku jo oottamassa, joko mennään -- olin niin ku että ihan käsittämätöntä, että mites tää kävi-- näin helposti."

Kolmen tai kuuden kuukauden Suomessa oleskelun jälkeen turvapaikanhakijoiden on mahdollista tehdä palkkatyötä riippuen siitä onko turvapaikanhakija esittänyt viranomaiselle turvapaikkahakemuksen jättämisen yhteydessä passin tai muun matkustusasiakirjan. Jos turvapaikanhakija onnistuu saamaan työpaikan, hän voi hakea oleskelulupaa työnteon perusteella. Työnteko-oikeus on voimassa siihen saakka kunnes Maahanmuuttovirasto on tehnyt päätöksen turvapaikan myöntämisestä. (Maahanmuuttovirasto 2016e; Nerg 2016.) Osa haastatelluista oli tietoinen työnteko-oikeudesta, osa ei.

Suomen kielen osaamattomuus tai turvapaikkatoimijoiden epätietoisuus eivät ole ainoita haasteita turvapaikanhakijoiden osallisuuden toteutumiseksi. Aineiston mukaan epäselvyyksiä on ollut muun muassa siitä, mikä taho vakuuttaa turvapaikanhakijat seurakunnan

järjestämän työtoiminnan tai vapaaehtoistoiminnan aikana. Työtoiminta tarkoittaa toimintaa vastaanottokeskuksessa. Vapaaehtoistoiminta voi tapahtua missä vain. Myös Suomen tarkkaan säännöstelty byrokratia koettiin haastatteluissa esteeksi osallistavalle toiminnalle.

"-- aika paljon tämmösiin selvittämisasioihin -- oon selvitelty esimerkiksi vakuutusta ku seurakunnan vakuutus ei-- kata heitä ja-- että miten kaikki toiminta sitten.."

Aineistosta käy ilmi, että eri vastaanottokeskuksissa on erilaisia käytäntöjä sen suhteen valmistavatko turvapaikanhakijat ruokansa itse tai siivoavatko he itse vastaanottokeskuksen (lue: väliaikaisen kotinsa) tiloja. Jotkut vaihtelut johtuvat ilmeisesti tilojen puutteesta. Kaikissa majoitustiloissa ei ole kunnollisia keittiötiloja riittävästi. Haastatellut olivat huolestuneita vastaanottokeskusten laitosmaisuudesta: miten käy kuntapaikan saaneelle turvapaikanhakijalle, kun hän on esimerkiksi puolesta vuodesta vuoteen asunut neljän seinän sisällä ja yhtäkkiä kaikki asiat tulevatkin hänen itsensä hoidettavaksi?

"Ja pesivät lattiaita ite ja-- omat huoneensa ja -- Ite pesivät pyykkiä --"

"ehkä ne ruokailut voi vähän vähän rytmittää -- koska siellä on vielä -- ruokapalvelu, koska ei oo mahdollista kaikkien siellä tehdä ruokaa itse"

"-- laitostuminen ei sais tapahtua. Tää on säilömistä, tää ei oo aktivoimista."

"-- ((vastaanottokeskuksessa)) on laitostumistilanne. Et ihmisillä ei oo akuuttia sellasta hätää ja se elämä on rutinoitunu-- mut se on niin ku siellä niitten seinien sisällä -- miten toivoisin turvapaikkatyötä kehitettävän perhelähtöisemmäksi, ni mä toivoisin jonkun ihan selvän tarvekartotuksen, mitä niin ku sinne tarvitaan -- tällä hetkellä -- ja se tutkittas ja kerrottas ja hankittas ja tehtäs se työ niin ku kunnolla."

"Eikä sitten vasta -- ku oleskelulupa on myönnetty ni sitte alakaa ehkä joku kohta vähän raottua, että sitte on oltu jo vähintään puol vuotta -- on maattu toimeettomana tuolla vastaanottokeskuksessa ni -- ei se ihme oo jos siinä joku riitatilanne tulee -- niin ku joku asukas on sanona että hänellä on piä iha sekasi ei hänestä oo suomen tunnille".

Osallisuuden mahdollistamista hidastaa ja vaikeuttaa myös luottamuskysymys. Esimerkiksi pohdittiin ennalta tuntemattomien turvapaikanhakijoiden lähettämistä siivoamaan apua kaipaavien ikäihmisten koteja.

"kaheksankyt kolme vuotias --kysy -- tulisko sieltä siivoamaan -- Sit mulle tuli se-- et mä en uskalla. Et se vastuukysymys -- Onko tää epäluottamuslause -- vaikka -- useimmat, hehän arvostaa vanhempia ihmisiä tosi ihanasti käyttäytyy, esimerkiksi minua - kohtaan. Kaks-kolmekymppiset, niin hehän -- käyttäytyy -- tosi kauniisti"

*"Asukkaat[vastaanottokeskuksessa] ois halunnu tulla auttamaan, esimerkiksi ruoanjake-
lussa-- mutta siinä tuli aina jotakin esteitä. En tiedä oliko ne oikeita esteitä vai-- jotakin
rajapintoja"*

Erityisesti silloin, kun turvapaikanhakijat ovat olleet kiinnostuneita kristillistä asioista, heidät on toivotettu tervetulleiksi. Turvapaikanhakijoille on järjestetty kirkkohallituksen ohjeiden mukaisesti tarvittaessa yksityisriippikoulujakin. Vastaanottokeskuksissa ei saa järjestää hengellistä toimintaa, mutta kristilliset symbolit, esimerkiksi risti kaulassa, saavat olla esillä. On mahdollista, että *"harva vaan tietää, et me ollaan seurakunnan"* työntekijöitä. Haastatellut ovat innokkaita kertomaan evankeliumia.

"kieltäytyä ei pidä, jos joku kysyy tai jos joku sanoo, mutta sitte niin ku että sen ajan kanssa sitä sitte rakentaa."

"turvallisuussyistä kirkkohallitus on antanu ohjeen -- yksityisriippikoulua pitäisi pitää"

"mutta ei -- sillä tavalla että -- sitte vasta -- kun tulet -- kirkolle ja kuulet Jeesuksesta -- sen jälkeen mä autan sua"

"että se ei tule -- ylhäältä päin, eikä -- että vaan meillä on se oikea usko. -- kertoa, mikä on meidän usko ja sitten kyllä Jumala pittää lopusta huolen."

"-- meillä on mahdollisuus nyt viedä evankeliumia -- kirjallisuuden kautta -- me annettiin semmonen -- joulun lehti-- arabian kielellä jaettiin kaikille vielä mukaan"

Joillakin alueilla, joissa toimii useita seurakuntia ja muita toimijoita, on ikään kuin jaettu vastuita turvapaikanhakijoista kielialueiden mukaisesti. Kun yhden seurakunnan toimijat osaavat yhtä kieltä, he lähestyvät sen kieliryhmän turvapaikanhakijoita ja toiset toisen. Näin toimiminen näyttäytyy ja tulee perustelluksi luonnollisena ja ymmärrettävällä tavalla. Onhan kaikille osapuolille mielekästä tulla ymmärretyksi. Yhteinen kieli voi myös mahdollistaa turvapaikanhakijoiden osallistumisen ja osallisuuden kokemuksen.

Aineistosta näkyy turvapaikkatoiminnassa mukana olevien syvällistä pohdintaa suhteessa aggressiiviseen evankeliointiin. Erityisesti kielitaidottomien, kidutusta ja hyväksikäyttöä kokeneiden turvapaikanhakijoiden kohdalla, on aina olemassa *"se riski, että -- joutuu -- myöskin uskontojen uhriksi"*. Erilainen kulttuuri heikentää psyykkisesti hauraiden ihmisten autonomiaa (Turtiainen 2011, 158–159) entisestään. Toisen ihmisen oman maailman katsomuksen ja uskonnon kunnioittaminen on siksi erityisen tärkeää. Moni on lähtenyt etsimään turvaa ja kaipaavat perheitään ja ystäviään.

8 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Haastatteluihin osallistuneet seurakunnat valittiin yhteistyössä Seurakunnat turvapaikkatoimijoina -tutkimushankkeen johtajan kanssa. Yhteistyö oli tärkeää, sillä aineisto luovutettiin Seurakunnat turvapaikkatoimijoina -hankkeen käyttöön. Toinen hankkeen johtajista ehdotti haastateltavaksi kirkon nelivuotiskertomuksen perusteella kiinnostavia seurakuntia ympäri Suomea, koska alunperin opinnäytetyötä oli tekemässä kaksi eri puolilla Suomea asuvaa opiskelijaa. Kun haastattelujen tekeminen jäi lopulta yhden tehtäväksi, seurakunnat valikoituivat sijaintinsa ja opiskelijan seurakuntien työntekijöihin kohdistuneen soittokierroksen perusteella Itä-Suomen läänin alueelta.

Seurakunnat turvapaikkatoimijoina -tutkimushanke asettaa opinnäytetyölle reunaehdot (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 34–36) haastateltavien kohteiden, osin tutkimusmenetelmän ja teemojen osalta. Haastattelujen avulla kerättiin tietoa seuraavista aihealueista: Turvapaikkatyön aloittaminen, Käytännön toiminta, Vapaaehtoiset, Asenteet, Turvapaikanhakijat seurakuntien hengellisessä toiminnassa, Käsitykset seurakunnan roolista turvapaikkatyössä ja Seurakunnan rooli kotouttajana. Tutkimushankkeen haastattelurungot on lisätty tämän opinnäytetyön liitteiksi (LIITE 1; LIITE 2).

Tutkimushankkeen kysymykset oli muotoiltu hyödyntäen Kirkon tutkimuskeskuksen nelivuotiskertomuksia ja Diakonia-barometria 2015. Haastattelurungon loppuun on lisätty erityisesti opinnäytetyön kannalta merkittäviä perhelähtöistä työtettä koskevia kysymyksiä. Perhelähtöistä työtettä koskevat kysymykset muotoiltiin kirkkohallituksen asettaman työryhmän laatiman Minäkö perhetyöntekijä? – suuntaviivoja perhelähtöisen työtteen vahvistamiseen seurakunnassa -julkaisun perusteella (Kirkkohallitus 2012, 7, 9, 12-13, 20-21, 28).

Kun seurakuntavalinnat oli tehty, tehtiin soittokierros valittujen seurakuntien kirkkoherroille. Kirkkoherrat ovat seurakuntien portinvartijoita (Kuula 2006, 144), mikä tarkoittaa sitä, että heiltä oli saava lupa ennen kuin oli mahdollista haastatella heidän alaisiaan, seurakunnan työntekijöitä. Osa kirkkoherroista oli lomalla tai muuten tavoittamattomissa. Vaihtoehtoisia seurakuntia oli alunperin kahdeksan, joista ne rajautuivat viiteen. Tavoit-

tetuille kirkkoherroille kerrottiin puhelimesta, mistä tutkimushankkeesta ja opinnäytetyössä oli kysymys. Puhelimesta kirkkoherroilta saadun suullisen luvan jälkeen heille lähetettiin tietoa opinnäytetyöstä ja tutkimushankkeesta (LIITE 3), tutkimuskysymykset (LIITE 1; LIITE 2), haastateltavien lupalomake (LIITE 4), jonka jokainen haastattelun antaja joutuisi allekirjoittamaan ennen haastattelua sekä opinnäytetyön tutkimussuunnitelma, jonka opettajat Diakonia-ammattikorkeakoulun lehtorit Mika Alavaikko ja Marja-Liisa Läksy olivat hyväksyneet. Kaikki tavoitetut viisi kirkkoherraa antoivat tutkimusluvan mielellään.

8.1 Haastatteluihin valmistautuminen

Haastattelijan tulee ymmärtää, että haastattelu on vuorovaikutustilanne. Se on aina haastattelijan alulle panema ja vaatii siten haastattelijalta kykyä motivoida haastateltavia vastaamaan esitettyihin kysymyksiin. (Eskola & Suoranta 2003, 85.) Haastattelija tutkimuksen tekijänä on riippuvainen haastateltavien vastauksista ja yhteistyöstä. Siksi neutraaliuden ja tunteiden hallinnan säilyttäminen oli erityisen tärkeä tunteita herättäviä vastauksia saataessa. (Kuula 2006, 154–155.)

Vapaaehtoinen osallistuminen on haastattelun onnistumisen kannalta tärkeää (Kuula 2006, 107–108). Ennen haastatteluja seurakuntien yhteyshenkilöille lähetettiin sähköpostiliittiminä samat lomakkeet, kuin kirkkoherroille oli aikaisemmin lähetetty. Tutkimushanketta esittelevästä lomakkeesta kävi ilmi hankkeen johtajien yhteystiedot. Opinnäytetyön suunnitelmasta kävi ilmi muut tutkimukseen osallistuvat seurakunnat. Sähköpostin allekirjoituksesta kävi ilmi opiskelijan yhteystiedot. Osallistujilla oli mahdollisuus varmistua tutkimuksen takana olevien henkilöisyydestä ja ottamalla heihin tarvittaessa yhteyttä. (Haastateltavien informoinnista kts. Kuula 2006, 101–105.)

Lomakkeet ja tiedostot olivat paperiversioina haastattelutilanteessa siltä varalta, etteivät haastateltavat olisi saaneet tutustua niihin etukäteen. Haastattelutilanteessa annettiin mahdollisuus tutustua myös opinnäytetyösuunnitelmaan. Osallistujat saivat kirjallisen tiedotteen tutkimushankkeesta ja opinnäytetyöstä. Kysymyksiä oli mahdollista esittää ennen haastatteluja ja sen aikana. Kaikki edellä mainittu tieto, mukaan lukien tutkimuskysymykset, oli lähetetty seurakuntien yhteyshenkilöille etukäteen. Tiedonkulussa oli suuria

vaihteluja. Kaikki haastatellut eivät olleet saaneet tai lukeneet esimerkiksi opinnäytetyösuunnitelmaa, mihin oli kuitenkin varauduttu haastattelutilanteeseen mukaan otetulla paperiversiolla. Kirjallinen informointi ja tutkittavien suostumus tarvitaan silloin, kun aineisto kerätään suoraan tutkittavilta ja tallennetaan sellaisenaan (Kuula 2006, 119).

Osallistujat allekirjoittivat lupalomakkeen ennen haastattelun alkamista. Heille kerrottiin myös, ettei kenenkään henkilökohtaisia mielipiteitä tai henkilötietoja julkisteta. Osallistujille annettiin mahdollisuus myös jälkikäteen muuttaa sanomisiaan tai pyytää poistamaan koko oma osuus aineistosta. Tiedoksi annettiin myös, että mikäli jokin hyvä esimerkki tai käytäntö nousee esiin aineistosta, sitä voidaan kuvata julkisesti mainiten seurakunnan nimi.

8.2 Tutkimuksen kulku

Teoriaosuudessa aiheen käsittely rajattiin suomalaisten käsityksiin, mikä on kuitenkin vain yksi mahdollinen tapa määritellä suomalaisten käsityksiä. Myös perhekäsityksiä ja perhesuhteita kuvataan vain rajatusta kulttuurihistoriallisesta ja kriittisen perhetutkimuksen näkökulmasta. Aiheen rajaukset on tuotu esille tutkimuksen eri vaiheissa, mikä lisää tutkimuksen läpinäkyvyyttä.

Kahta haastattelua lukuun ottamatta haastattelut tapahtuivat haastattelua varten varatussa erillisessä rauhallisessa, haastateltaville ennestään tutussa tilassa seurakuntatalolla, jonne haastateltavat tulivat itse. Yksi haastattelu (vapaaehtoisen yksilöhaastattelu) tehtiin haastateltavan kotona ja toinen (vapaaehtoisten parihaastattelu) vastaanottokeskuksessa. (Haastattelujen järjestämisestä: kts. Eskola & Suoranta 2003, 89–98.)

Kysymykset kysyttiin siinä järjestyksessä, kuin ne ovat lomakkeessa siinä sanamuodossa, kuin ne olivat kirjoitetut. Epäselvissä tilanteissa, kun esimerkiksi haastateltava ei ymmärtänyt kysymystä, haastattelija ehdotti jotakin näkökulmaa aiheeseen, esimerkiksi sanomalla tyyliin: "tässä yhteydessä tällä asialla voidaan ymmärtää esimerkiksi".

Haastateltuja pyydettiin vastaamaan ensin omasta, työntekijän tai vapaaehtoisen, roolista käsin. Sen jälkeen heitä pyydettiin pohtimaan asioita myös oman seurakuntansa, oman

työyhteisönsä ja lähiympäristönsä mielipiteitä ja asenteita. Lopullisessa aineistossa huomioon otettiin vain ne vastaukset, jotka koskivat vastaajan omaa seurakuntaa ja työskentelyä ja vain sellaiset vastaukset, jotka vastaajat esittävät varmuudella (Ruusu vuori 2010, 428).

Haastattelut nauhoitettiin aineiston luotettavuuden varmistamiseksi (Ruusu vuori 2010, 427; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c) ja siksi, että nauhoitus oli myös tutkimushankkeen intressi. Nauhat luovutettiin litterointeineen myös Seurakunnat turvapaikkatoimijoina -tutkimushankkeen käyttöön, mikä annettiin osallistujille tiedoksi ennen haastattelujen alkamista. Analyysi perustuu nauhoitettuun ja litteroituun aineistoon (Ruusu vuori 2012, 427).

Haastateltavat saattoivat kaunistella mielipiteitään, sillä vastaukset annettiin kirkon työntekijän tai vapaaehtoisen roolista käsin. Ihmiset eivät välttämättä luota tietojen pysyvän anonyymeinä. Vastaukset saattoivat olla myös etukäteen sovittuja tietyn kuvan välittämiseksi toiminnasta. Seurakunnan turvapaikkatoiminnassa uskotaan olevan ihmisiä, joilla on suuri tarve auttaa hädänalaisia. On mahdollista, että haastateltujen vastauksissa mukailtiin asennetta, jonka mukaan länsimaissa tehtävä työ ei ole riittävää. Nämä seikat voivat vaikuttaa tulosten reliabiliteettiin, eli luotettavuuteen (vrt. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.)

Opinnäytetyön tulokset ovat samansuuntaisia diakoniatyöntekijöiden päivillä syyskuussa 2016 julkistetun diakoniabarometrin kanssa. Barometrissa kerrotaan diakoniatyöntekijöiden olevan huolissaan turvapaikanhakijoiden joutenolosta vastaanottokeskuksissa. Diakoniatyöntekijät kaipaavat enemmän vuorovaikutuksellisia kohtaamisia turvapaikanhakijoiden ja kantasuomalaisten välillä. Kirkon vaikuttamistyöltä odotetaan turvapaikanhakijoiden ihmisarvon ja aidosti kaikkien yhteisen kirkon korostamista. (Gävert 2016, 96–97.) Opinnäytetyön otanta on diakoniabarometrin otantaa pienempi. Opinnäytetyön haastattelut edustivat diakoniatyöntekijöiden lisäksi seurakuntien vapaaehtoisia, pappeja, lähetyssihteereitä, lapsi- ja nuorisotyöntekijöitä.

8.3 Aineiston käsittely

Litterointitapaa (Ruusu vuori 2010, 424–426) valittaessa otettiin huomioon, että analyysin kohteena on ensisijaisesti se, mitä seurakunnissa on tehty. Sanatarkka litterointi ilman hengähdyksiä, taukoja tai muita eleitä sovittiin riittäväksi yhdessä tutkimushankkeen toisen johtajan kanssa. Vastaajan tunnistettavuus aineistosta on häivytetty. Yhtään paikkakunnan tai mainitun henkilön nimeä ei esiinny aineistossa. Lukuun ottamatta valtakunnallisesti tai alueellisesti tunnettuja tai muuten merkittäviä henkilöitä ja paikkakuntia, jotka on mainittu televisio-ohjelmissa. (Kuula 2006, 214.) Aineisto käsittää 221 sivua litteroitua äänimateriaalia, fonttikoon ollessa 12, rivivälin 1. Lopuksi kerätty aineisto tarkistettiin ja järjestettiin, minkä kautta varmistettiin, ettei aineistossa ollut puutteita (Hirsijärvi ym. 2009, 221).

Aineiston litterointi ja ääninauhat toimitettiin Seurakunnat turvapaikkatoimijana -tutkimushankkeen johtajille. Hankkeen tutkijat pääsevät luottamuksellisesti käsiksi aineistoon. Hyvien käytäntöjen osalta he voivat paljastaa seurakunnan tai paikkakunnan nimen. Tutkimushankkeen johtajilla on tieto haastatteluihin osallistuneista henkilöistä tarkentavien kysymysten vuoksi. Haastateltujen henkilöllisyyden ilmoittaminen tutkimushankkeelle myös lisää opinnäytetyön luotettavuutta todistamalla henkilöiden aitouden. Litteroitu aineisto ja ääninauhat ovat myös opinnäytetyöntekijän hallussa ja niitä säilytetään kolme kuukautta opinnäytetyön valmistuttua. Litteroinnit ovat sekä sähköisessä että paperisessa muodossa.

Aineistossa oli paljon tämän opinnäytetyön kannalta epäolennaista tietoa. Aineistoa rajattiin käymällä se läpi useaan kertaan teemoittelun avulla. Jokaisen lukukerran yhteydessä aineistoa ryhmiteltiin ja luokiteltiin paperille tulostettuun aineistoon tehtyjen lyijykynämerkintöjen avulla. Teemoittelussa, ryhmittelyssä ja luokittelussa, apuna käytettiin perhelähtöisen työotteen teoriaa ja suosituksia. Tutkimuskysymykset ohjasivat niin ikään prosessia. Luokittelumerkinnöistä kirjoitettiin muistiinpanoja käsin. Käsin kirjoitetuista muistiinpanoista muodostettiin tutkimuskysymyksiin vastaavia luokkia erivärisiä korostus- ja piirrettyjä symboleja apuna käyttäen. Näin muodostuivat perhelähtöisyyden alateemat (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d). Alateemat nousivat aineistosta ja ne antoivat vastaukset molempiin tutkimuskysymyksiin (Eskola & Suoranta 2003, 174–175). Alateemat toimivat otsikkoina analyysiosiossa.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Perhelähtöinen työote näkyy seurakuntien turvapaikkatoiminnassa ihmisarvon kunnioittamisen, lähimmäisyyden ja vieraanvaraisuuden arvoina. Nämä arvot tulevat ilmi käytännössä vastaanottokeskusten perustamisena, haluna auttaa ja antaa omastaan. Turvapaikanhakijoita ja suomalaisia haluttiin saattaa yhteen esimerkiksi ystäväperhetoiminnan ja ystäväystymisen kautta. Oletus perhesuhteiden kiistanalaisista käsityksistä sai vahvistusta.

Toisaalta perhelähtöisen työotteen mukaan toimimista uhkaavat kiistanalaiset käsitykset perhesuhteista ja ennakkoluuloinen suhtautuminen vieraista kulttuureista tuleviin. Erityisesti miesten tarpeisiin kohdata toinen ihminen ja puhua tunteistaan ei kiinnitetty huomiota riittävästi, kun verrataan naisten ja lasten saamaa tukea siihen tosiseikkaan, että Suomeen tuli miehiä määrällisesti enemmän. Seurakunnissa halutaan kunnioittaa turvapaikanhakijoiden omaa uskontoa ja kulttuurisia erityispiirteitä. Samaan aikaan kuitenkin odotetaan, että turvapaikanhakijat ottaisivat mallia suomalaisesta perhekulttuurista, erityisesti naisten vahvasta asemasta yhteiskunnassa ja perheessä sekä väkivallattomasta lastenkasvatuksesta.

Vastaukset toiseen tutkimuskysymykseen selittävät seurakuntien turvapaikkatoiminnan perhelähtöisyyden luonnetta, sillä suhtautumistavat kuvaavat arvoja. Arvot ohjaavat toimintaa. Turvapaikanhakijat nähdään potentiaalisena lähetyskenttänä, mahdollisuutena levittää evankeliumia. Seurakunnissa korostetaan turvapaikanhakijoiden samanarvoisuutta ja tasavertaisuutta suhteessa suomalaisiin. Samaan aikaan kuitenkin kannetaan huolta naisten ja lasten hyvinvoinnista, vaikka mitään konkreettista näyttöä heidän erityisestä huono-osaisuudestaan suhteessa miehiin ei havaittu.

Seurakunnissa turvapaikanhakijoita ei mielletä pelastavana työvoimana Suomen vaikeassa työllistymistilanteessa. Työllä nähdään ennemminkin osallistava tai turvapaikanhakijoiden hyvinvointia lisäävä vaikutus. Siksi vastaanottokeskusten laitosmaisen ympäristön uskotaan vaikuttavan haittaavasti turvapaikanhakijoiden hyvinvointiin, kotoutumiseen ja aidon osallisuuden kokemukseen.

10 POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSAIHEITA

Haastateltujen osallistuminen oli erittäin kallisarvoista. Opinnäytetyön emansipatorinen (Vilka 2005, 103) merkitys paljastui ja vahvistui vastoin odotuksia jo prosessin puolella välissä. Oletus ja tavoite oli, että haastattelutilanteessa haastattelija saa tietoa haastateltavilta ja opinnäytetyön valmistuttua myös haastatellut saavat tietoa eri puolilla Suomea toteutuneesta turvapaikkatoiminnasta. Kuitenkin sekä ryhmä- että yksilöhaastattelujen kohdalla kävi ilmi, että haastateltavat kokivat haastattelutilanteen hedelmälliseksi ja hyödylliseksi, uutta tietoa lisääväksi ja mahdollisuudeksi jatkaa keskustelua aiheesta. Haastatellut kertoivat, etteivät olleet istuneet alas ja vaihtaneet kuulumisia, tuntemuksia tai ajatuksia turvapaikkatoimintaan ryhtymisen jälkeen, vaikka aikaa turvapaikanhakijoiden saapumisesta ja vastaanottokeskusten tai hätämajoituskeskusten perustamisesta oli haastatteluihin mennessä kulunut kuudesta seitsemään kuukautta.

Haastatteluissa nousi esille moneen otteeseen tiedonkulun ja yhteisen ajan löytymisen haasteet seurakunnissa. Työyhteisöt ovat melko suuria ja ne koostuvat monen eri alan ammattilaisista. Yhteisen ajan lisäksi haaste lienee myös yhteisen kielen löytymisessä. Ilman yhteistä kieltä, yhteisiä merkitysisältöjä, on vaikea käydä syvällistä ja aidosti toimintaa arvioivaa ja kehittävää keskustelua yhteisestä tavoitteiden asettamisesta puhumattakaan. Kullakin työalalla oma perustyö arvioidaan hieman muita ylemmäksi. Aineiston perusteella syynä voi olla moniammatillisen työ- ja toimintakulttuurin puute. Gävertin (2016, 97) mukaan turvapaikanhakijoita auttaneiden tahojen yhteistyö parani yhdessä työskentelyn myötä.

Opinnäytetyön lukijaa halutaan herätellä pohtimaan omaa perhekäsitystään, suhtautumistaan turvapaikanhakijoihin. Millaisia arvoja ja uskomuksia kukin omasta perhehistoriastaan mukanaan kantaa? Etenkin tiedostamattomina nämä käsitykset vaikuttavat omaan työotteeseen ja tapaan olla lähimmäinen. Yksilön elämäntapa voi olla erilainen kuin lainsäädännön tai yleisesti hyväksytyyn mielipiteen mukainen elämä. Opinnäytetyö osoittaa, että moninaisia ja kiistanalaisia käsitteitä ja merkityksiä on syytä yhä pohtia kirkossa.

10.1 Tulosten pohdintaa

Kuinka toteuttaa lähimmäisyyttään organisoidun vapaaehtoistyön tai kirkkoinstituution kautta? Millaisesta suomalaisuudesta kertoo tarve kuulla sanat *"täällä ei ole mitään pelättävää ja nämä ihmiset ovat normaaleja"*, kun alueelle on muuttanut turvapaikanhakijoita?

Aineistosta nousi moneen otteeseen esille vastakkainasettelu "me suomalaiset", "meillä Suomessa" ja "muut". Erilaisuutta ja vieraita asioita lähestytään usein asettamalla vieras johonkin kategoriaan (Jokinen & Juhila 1999, 69). Kategoriat ja luokat auttavat jäsentämään ja hahmottamaan vierasta ja suurta kokonaisuutta. Aineiston perusteella kategorisointi on turvapaikkatyöhön osallistuneille luonnollinen tapa hahmottaa ympäristöä.

Kategoriat auttavat hahmottamaan ympäristöä. Ne auttavat myös huomaamaan ja huomiomaan ihmisten ainutlaatuisuuden ja ihmisryhmien välisiä eroavaisuuksia (Juhila 2006, 110). Pelkät kategoriat eivät edistä sosiaalista yhteenkuuluvuutta, etenkin jakaessaan ihmiset esimerkiksi kategorioihin "me" ja "muut". Tässä viitataan Juhilan ajatukseen universaalikansalaisesta (Juhila 2006, 107), johon suhteessa syntyvät "muut". Universaalikansalainen on mallikansalainen, keskiverto- tai normisuomalainen, jolla ikään kuin on valta määrittellä tavoiteltu hyvä elämä. Jos "muut" eivät pysty käyttämään resurssejaan saavuttaakseen tavoitellun normin, he jäävät ulkopuoliksi, marginaaliin. Olisi tärkeää muistaa, että jokainen normittaa asioita omasta normistostaan käsin. Yhteisen hyvinvoinnin lisääntymiseksi normien sijasta yksilöiden, perheiden, kansojen ja niin edelleen väliset erot tulisikin hyväksyä uutena normaalina. (Juhila 2006, 95, 106–109.)

Suomessa on meneillään erojen normalisointi. Homoseksuaalien, monimuotoisten perheiden aseman parantaminen ja vähemmistökieliä puhuvien mahdollisuus oman äidinkielen opetukseen peruskouluissa kahden viikkotunnin verran (Opetushallitus i.a.) ovat tästä oivia esimerkkejä. Suomi onkin Euroopan multikulturalistisimpia (Saukkonen 2013, 115) maita. Multikulturalistisessa yhteiskunnassa tunnustetaan, arvostetaan ja edistetään etnistä ja kulttuurista moninaisuutta (Saukkonen 2013, 115). Tämä tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajilla ja turvapaikanhakijoilla on oikeus oman kulttuurinsa ylläpitoon ja säilyttämiseen. Multikulturalismi ei kuitenkaan anna oikeutta Suomen lakien tai ihmisoikeuksien rikkomiseen. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010; Saukkonen 2013,

116, 118, 123, 125.) Vastaanottokeskuksissa esiintyvät etnisten ryhmien väliset kiistat saattavat ennustaa vielä piilossa olevia haasteita turvapaikanhakijoiden kotoutumisessa ja integroitumisessa uuteen kotimaahan. Ne asettavat myös haasteen monimuotoisuuden säilymiselle ja multikulturalismin arvostamiselle kansalaisten keskuudessa.

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) kuvaa kotoutumisen olevan osallistavaa: maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä. Suomalaisen kotoutumispolitiikan taustalla onkin ajatus kaksisuuntaisuudesta. Maahanmuutto luo Suomeen uuden olosuhteen, johon myös suomalaisten on sopeuduttava. (Saukkonen 2013, 87.) On kysyttävä, kuinka kaksisuuntaista maahanmuuttajien kotoutuminen todellisuudessa on? Jos kotoutumisen päämäärä on sosiaalinen yhteenkuuluvuus (Saukkonen 2012, 87), miten eri ryhmien välistä vuorovaikutusta edistetään? Kuinka valtio tukee kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistämistä? Tulosten ja mediassa esiinnousseiden ihmisoikeus rikkomusten perusteella näyttää siltä, että kotoutumisen kaksisuuntaisuuden edistäminen on yhteiskuntarauhan säilymisen kannalta tärkeä tavoite.

Turvapaikanhakijoiden suomen kielen oppimisen tärkeys korostui tuloksissa. Herää kysymys, mitä tapahtuu, kun lapsille puhutaan vain suomea? Ongelma on todellinen. Iranista Suomeen turvapaikanhakijoina alunperin tulleet elokuvaohjaaja Hamy Ramezan ja stand-up koomikko Ali Jahangiri ovat kertoneet, että eivät enää pysty kommunikoimaan vanhempiansa kanssa syvällisesti kielen avulla. Oma äidinkieli on alkanut pikku hiljaa unohtua eivätkä vanhemmat osaa tarpeeksi hyvin suomea. "Ihmisten kohtaaminen ja kieli on iso asia", sanoo Ramezan. (Ali Show 2016, kohta 27:45–31:00.) Miten voidaan varjella lasten ja vanhempien välistä suhdetta, jos ja kun lapset ja vanhemmat oppivat suomen kielen eriaikaisesti? Kun kysymys on ihmisten asenteista, ongelmaan ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa vastausta.

Erityisesti kielitaidottomat turvapaikanhakijat ovat hyvin tarvitsevia ja riippuvaisia sosiaalipalvelujärjestelmästä ja suomalaisten hyvästä tahdosta. Turvapaikanhakijat ovat joutuneet uuteen ympäristöön, keskelle erilaista kulttuuria ja länsimaista ajattelutapaa, jolloin heidän mahdollisuutensa autonomiaan heikkenevät (Turtiainen 2011, 158–159). Moni heistä on lähtenyt pakon edessä köyhyyttä ja sotaa pakoon. He kaipaavat kotimaihin syystä tai toisesta jääneitä perheenjäseniään, ystäviään ja sukulaisiaan. Toiset ovat lähte-

neet pohjoiseen paremman elämän toivossa, mutta yhtä lailla heilläkin on takanaan vaikea, vaarallinen ja vaiherikas matka, suku ja perhe kaukana. Taustalla voi olla myös kidutetuksi tai hyväksikäytetyksi tulemisen kokemuksia (Turtiainen 2011, 157).

Maahanmuuttajat ohjautuvat helposti sosiaalityön asiakkaiksi siksi, että poikkeava erilainen elämäntapa mielletään helpommin ongelmaksi, kuin hyväksytään erilaisena osaksi moninaisuuden kirjoa (Turtiainen 2011, 140). Kuinka eettistä seurakunnan turvapaikka-toiminta on, jos sen toimijat eivät voi tai uskalla luoda positiivisia riippuvuussuhteita (2011, 139–140) tai aitoja ihmissuhteita? Turvapaikkatoiminnan tarkoituksena lienee kuitenkin turvapaikanhakijoiden autonomian ja oman elämänhallinnan saavuttaminen ja osallisuus uudesta kotimaasta ja sen yhteisöistä. Toisen ihmisen riippuvuuden sietäminen on myös auttamisalan ammatillinen haaste.

Aineiston mukaan seurakuntien turvapaikkatoiminnassa sekä kehoitetaan kutsumaan turvapaikanhakijaperheitä tavallisiin suomalaisiin koteihin, laittamaan ruokaa yhdessä ja ystävystymään, mutta neuvotaan myös pitämään etäisyyttä ja pitämään erityistä huolta omasta yksityisyydestä. Ohjeet ovat ristiriitaisia. Voi olla, että yksityisyyden suoja on osa ihmisen itsesuojeluvaistoa jonkin tai jonkun vieraan edessä. Tai sitten pelätään traumatisoituneiden ihmisten tarvitsevuutta, tuntemattomien arvaamattomuutta tai ulkomaalaisten rikollisuutta.

10.2 Tulosten ja johtopäätösten soveltaminen

Ennen muuta opinnäytetyö herätti paljon kysymyksiä, joita tulevan diakoniatyöntekijän ja sosiaalialan ammattilaisen on hyvä pohtia: miltä oma toiminta näyttää ulospäin eli mitä omat ja kirkon ratkaisut viestivät? Kannattaako turvapaikanhakijoiden luottaa vastaanotokeskuksissa työskenteleviin lähimmäisiin? Suhtaudutaanko heihin vain käännytystyön kohteina vai onko kristityn rakkaus jotakin enemmän? Presidentti Niinistöä piispa Kallialan mukaan lainaten, tuottaako lain noudattaminen sitä oikeutta, jota sillä on tavoiteltu?

Turvapaikanhakijoiden parissa työskentelevien kirkon ja sosiaalialan toimijoiden on keskeinen epävarmuus, joka liittyy huono-osaisten ja heikommassa yhteiskunnallisessa ase-

massa olevien parissa työskentelyyn. Aina ei voi tietää pyrkivätkö esimerkiksi turvapaikanhakijat hyötymään uusien tuttavuuksien tai kristillisen seurakuntaan liittymisen kustannuksella. Työtä on silti voitava ja uskallettava tehdä.

Uskalletaanko kirkossa puolustaa muslimin oikeutta omaan uskontoonsa? Voidaanko hänet muslimina toivottaa täysivaltaisesti osalliseksi suomalaiseen yhteiskuntaan? Voidaanko välttyä luomasta vastakkain asettelua kahden eri kulttuurin paremmuudesta? Jos turvapaikanhakija kääntyy kristityksi, lisääkö se länsimaista ylemmyudentuntoa? Millaisin keinoin voidaan välttää ghettoutuminen ja edistää multikulturalismia? Kun ihmisten eroja ei nähdä ja ryhmien erityispiirteitä ei tunnusteta, sosiaali- ja auttamistyöstä voi tulla tasapäistäväää, jonka seurauksena poikkeavista tulee huonompia (Juhila 2006, 110).

Mistä esimerkiksi nousee käsitys turvapaikanhakijamiesten laiskuudesta? Voisiko se heijastella sosiaalialan naisvaltaisuutta tai auttamisalojen ammattilaisten käsityksiä suomalaisten miesten tai suomalaisen sosiaalihuollon asiakkaan aktiivisuustasosta? Se voi joutua myös tilastoista, joiden mukaan maahanmuuttajat työllistyvät kantaväestöstä heikommiksi. Heikon työllistymisen on nimittäin todettu olevan yhteydessä heikkoon kielitaitoon (Korkee 2016). Turvapaikanhakijat myös työllistyvät kantaväestöstä harvemmin koulutustaan vastaavaan työhön (Korkee 2016). Millaisista eronteista näissä ajatuksissa on kysymys? Vai onko epäily laiskuudesta perusteltu? Aineiston mukaan ei.

Kirkon diakoniatyön tavoitteena on pyrkiä lisäämään osallisuutta sekä kirkon sisällä että yhteiskunnassa (Kirkkohallitus 2007, 38). "Osallisuuden yhteisönä kirkko on avoin kaikille ja toimii vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa" (Kirkkohallitus 2007, 4), Meidän kirkko – Osallisuuden yhteisö -strategiassa luvataan. Osallisuutta edistäviksi keinoksi strategiassa listataan muun muassa maahanmuuttajien ja pakolaisten puolesta puhuminen ja suojeleminen sekä huomion kiinnittäminen lasten ja perheiden hyvinvointiin (Kirkkohallitus 2007). Mutta kuinka lapsen etu tai perhelähtöinen työote voi toteutua pakolaisia ja turvapaikanhakijoita vastaanottavassa työssä, kun valtion hallinto pyrkii systemaattisesti vaikeuttamaan turvapaikanhakijoiden perheenyhdistämistä ja turvapaikanhakijan oman turvaverkon ylläpitämistä?

Seurakuntien turvapaikkatoimintaa voidaan sinänsä pitää vuorovaikutuksen edistämisenä muun turvapaikkatoiminnan rinnalla. Muita konkreettisia toimia olivat seurakunnan tilaisuuksiin ja seurakunnan työntekijöiden ja seurakuntalaisten koteihin kutsuminen ja ystäväperhetoiminnan järjestäminen. Puitteet luovat mahdollisuuden suomalaisten ja turvapaikanhakijoiden kohtaamiselle, mutta ne eivät yksin riitä.

Vastaanottokeskus on väliaikaisesti turvapaikanhakijoille koti, jossa täytyy kunnioittaa kotirauhaa. Jokaisen persoonaa, tunteita ja haluja on kunnioitettava. Psyykkinen kuormitus ei purkaudu hetkessä. Yhteisen kielen puuttuminen, vieras ympäristö ja epä tietoisuus rauhan jatkumisesta lisäävät kuormitusta. Siksi vieraanvaraisuuden osoittaminen, turvapaikanhakijoiden kutsuminen viettämään tavallista arkea ja yhteisen ruokapöydän ääreen, on varmasti paras tapa aloittaa vieraisiin tutustuminen. Se on mahdollista kaikille koulutustaustasta tai varallisuudesta riippumatta. Kielitaitokaan ei ole välttämätöntä. Ihminen aistii toisen ihmisen lämmön ja vilpittömyyden.

Seurakunnan paikka julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan välissä ja yhteistyökumppanina on tärkeä säilyttää. Sen osoitti muun muassa turvapaikkatoiminnassa mukana olleiden seurakuntien kyky muuntua nopeasti yhteiskunnallisten tarpeiden ja olosuhdemuutosten mukaisesti. Lähimmäisen rakkaus, halu auttaa ja kohdata, on kirkon toimijoiden vahvuus ja voimavara. Kunnan viranomaisilla ei aina ole aikaa kohdata. Työtä tehdään tiettyjen viikkotuntimäärien mukaisesti, asiakkaita ja paperityötä on paljon. Seurakunnan työntekijät pystyvät halutessaan joustamaan. Papit, diakonia- ja nuorisotyöntekijät pystyvät työajattomina periaatteessa suunnittelemaan päivänsä ihmisten tarpeiden mukaisesti.

Maahanmuuttajia ei tulisi nähdä kohderyhmänä tai eksoottisena värin tuojana muuten niin värittömään ja koruttomaan luterilaiseen arkeen. Osallisuutta ei ole se, että työntekijät päättävät, mitä seurakunnan jäsenet tarvitsevat tai tahtovat. Osallisuuden ja aidon vuorovaikutteisen kohtaamisen tulisi olla keskiössä kaikessa työssä. Tai kuten parikymmentä vuotta sitten Suomeen Libanonin pakolaisleiriltä päässyt teologi Samuel Luak toivoo, että "seurakunta voisi olla mahdollisimman monelle kuin perhe, lämmin ja tärkeä" (Miettinen 2016).

Seurakunnat voisivat avoimemmin puhua kirkon mahdollisuudesta tarjota turvapaikkaa karkotuksen saaneille. Seurakunnat voisivat tehdä enemmän yhteistyötä eri kirkkokuntien

kanssa. Näin kristityt voisivat osoittaa kantavansa vastuuta. Voitaisiin näyttää, että oikeiden asioiden puolesta ollaan valmiita nousemaan vastarintaan Jeesuksen esimerkkiä noudattaen. Kirkon työssä on myös kysymys teologian oikeasta tulkinnasta. Arkkipiispa Kari Mäkisen sanoin, "olennaista ei ole, mitä normien ja sääntöjen mukaan kuuluu tehdä, olennaista on toisen asemaan asettuminen" (Kirkon tiedotuskeskus 2016).

Kaarlo Kalliala (2016) kirjoittaa Diakonia-lehden vuoden 2016 ensimmäisessä numerossa Jeesuksen ehdottomasta realismista ja rajattomasta empatiasta. Jeesus tunnusti lapsen, naisen, köyhän ja vammaisen, mutta myös eri uskontoa ja kansallisuutta edustavan ihmisyden. Hän antoi heille heidän ihmisarvonsa. Jeesuksen esimerkki velvoittaa kristittyjä pitämään toista yhtä tärkeänä kuin itseään. Kristityt ovatkin puolustaneet eri puolilla maailmaa vähemmistöjen ja sorrettujen ihmisoikeuksia. (Kalliala 2016.) Siitä huolimatta ammattikristittyjen, sosiaalityötä tekevien ja jokaisen suomalaisen on hyväksyttävä erot ihmisten välillä todellisiksi, jokainen ihminen ainutlaatuisiksi ja arvokkaaksi. Perustuslaki (731/1999) kyllä puolustaa jokaisen ihmisen yhdenvertaisuutta. Mutta kirjain ei ole elävä. Vasta teot antavat ja osoittavat sen hengen.

Ammatillisen kasvun kannalta on tärkeää jatkuvasti käydä keskustelua toimintaympäristönsä kanssa ja pohtia, mitä ajankohtaiset ilmiöt itselle merkitsevät. Siksi edellä esitettyjä kysymyksiä tullaan levittämään seurakuntiin ja diakoniatyöntekijöiden keskuuteen tulevaisuudessa. Opinnäytetyön tulokset julkaistaan Diakonia-lehdessä syksyn 2016 aikana. Opinnäytetyö lähetetään niihin seurakuntiin, jotka osallistuvat haastatteluihin. Lisäksi opinnäytetyö julkaistaan ammattikorkeakoulujen yhteisessä tietokannassa Theseuksessa, josta se on kaikkien asiasta kiinnostuneiden ladattavissa ilmaiseksi.

10.3 Jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyöprosessi herätti monia kysymyksiä, joihin vastausten saaminen vaikuttaa suuren turvapaikanhakijajoukon kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Esimerkiksi kysymys kotoutumispolitiikan kotoutumisen kaksisuuntaisuuden periaatteesta on haastava (ks. Luku 2, sivulta 7). Aitoon kaksisuuntaisuuteen pääsemiseksi olisi ratkaistava, kuinka ihmisten välisistä eroista tehdään uusi normaali. Kuten Juhila (2006, 110) kirjoittaa, "erot vakavasti lähtökohdakseen ottava sosiaalityö ei ole itsestäänselvyys". Vähemmistöjen ja enemmistöjen yhteenkuuluvuuden lisääminen on ristiriitainen tavoite. Enemmistöltä se vaatisi osittain luopumista asemastaan.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko tahtoo olla kohtaamisen kirkko. Tavoitetta varten on laadittu strategia *Kohtaamisen kirkko 2020*. Siinä kerrotaan, että kirkko haluaa kohdata kaikkia ihmisiä ja huolehtia heikoimmassa asemassa olevista. Ihmiset halutaan kohdata myös verkossa, sillä moni muodostaa käsityksensä kirkosta internetin keskustelupalstoilta ja mediasta. (Kirkkohallitus 2014.) Diakoniatyöntekijät edellyttävät median edustajilta tiedotusvastuuta ja poliittisilta päättäjiltä tukea turvapaikanhakijoiden auttamistyölle (Gävert 2016, 97). Kuinka valtio voisi edistää kotoutumisen kaksisuuntaisuutta? Useilla paikkakunnilla eri toimijoiden yhteistyöverkostot ovat jo olemassa (Gävert 2016, 97). Millaisin työmuodoin kulttuurien välistä vuorovaikutusta voidaan edelleen edistää seurakunnissa?

LÄHTEET

- Ali Show 2016. Elokuvaohjaaja Hamy Ramezan: Teen elokuvia, koska haluan näyttää vanhemmilleni, että olen fiksu. 19.7.2016. Yle Puhe. Viitattu 15.9.2016. <http://areena.yle.fi/1-3503866>
- Anderson, R.S. 2000. Antropologia, kristillinen. Teoksessa McGrath, Alister E. (toim.) Modernin teologian ensyklopedia. Helsinki: Kirjapaja Oy, 22–27. [Toisia nimiä ei ole ilmoitettu.]
- Arvilommi, Nicola & Voima, Kyösti 2011. MMK1 Johdanto opintojaksoon. Kurssimateriaali opintokokonaisuudesta Moninaisuus ja monikulttuurisuus 4.1.2016–27.5.2016. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Badawi, Jamal A. i.a. Naisen asema islamissa. islamopas.com. Viitattu 15.9.2016. <http://www.islamopas.com/bok/asema.htm#o6>
- Berg, Kristiina 2012. Insha Allah – sosiaalityötä pakolaisasiakkaiden kanssa. Teoksessa Minna Srtömberg-Jakka & Teija Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus, 14–34.
- Berner, Anna-Sofia 2016. Arkkipiispa Kari Mäkinen: Kirkon tehtävä ei ole puolustaa Suomen etua. 13.9.2015. Helsingin Sanomat. Viitattu 25.8.2016. <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1441945187514>
- Ensi- ja turvakotien liitto i.a. Intoa isätyöhön – miten, miksi. Anna isälle reilu mahdollisuus. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6.painos. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Hannele 2012. Johdatus kirjan käsitemaailmaan. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaraniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 7–21.
- Gävert, Titi 2016. Diakoniabarometri 2016. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 45. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.
- Himma, Larri 2016. Riimit avaavat arabimiehen tunteet. Mielenterveys 2/2016. Suomen Mielenterveysseura, 28–30.
- Hirsijärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15.uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

- Hallituksen esitys eduskunnalle ulkomaalaislain muuttamisesta 7.4.2016. HE 43/2016 vp. Viitattu 16.5.2016.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_43+2016.pdf
- Hytönen, Maarit 2003. Kirkko ja nykyajan eettiset kysymykset. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 80. Helsinki: Kirjapaja.
- Häggman, Kai 1994. Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Hämäläinen, Juha & Nivala, Elina 2008. Kasvatustiede: pedagogisen ihmistyön tiede. Taskutieto. Kuopio: Unipress.
- Isä lasten asialla ry i.a. Tavoitteet. Viitattu 28.9.2016. <http://www.isätlastenasialla.fi/tavoitteet/>
- Jaakkola, Magdaleena 2009. Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asenne-
muutokset 1987–2007. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia
2009/1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Viitattu 4.9.2016.
http://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/09_02_19_Tutkimus_Jaakkola.pdf
- Jokinen, Arja 2002. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. 2.painos. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2002. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. 2.painos. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

- Kalliala, Kaarlo 2016. Ehdotonta realismia, rajatonta empatiaa. Julkaisija: Diakonia ry, Kirkon diakonia ja sielunhoito, Diakoniatyöntekijöiden Liitto, Suomen Kirkon Seurakuntaopiston Säätiö, Kirkkopalvelut, Suomen Merimieskirkko, Espoon Diakoniasäätiö, Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö ja Martinus-säätiö, 8–9.
- Kansalaisuuslaki 2003/359, 16.5.2003. Viitattu 24.4.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359>
- Kauhanen, Anna-Liina 2015. Sisäministeri-Orpo: Turvapaikanhakijat yllättivät hallituksen. Helsingin Sanomat. 22.8.2015. Verkkolehti. Viitattu 24.4.2016. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1440133867539>
- Kemppainen, Susanna 2016. Valtaosa ikätestatuista turvapaikanhakijoista on osoittautunut täysi-ikäisiksi. Kaleva.fi. 14.4.2016. Viitattu 23.7.2016. <http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/valtaosa-ikatestatuista-turvapaikanhakijoista-on-osoittautunut-taysi-ikaiseksi/725122/>
- Kirkko Helsingissä 2015. Vapaaehtoistoiminnan periaatteet pakolaisten auttamisessa. Helsingin seurakunnat. Viitattu 15.9.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=Content399FEA>
- Kirkkohallitus i.a.a. Maahanmuuttajaperheet. Palvelu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöille ja toimijoille. Viitattu 10.3.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content2B784A>
- Kirkkohallitus i.a.b. Ohjeita ja vinkkejä seurakunnille. Sakasti. Palvelu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöille ja toimijoille. Viitattu 18.9.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content399FEA>
- Kirkkohallitus i.a.c. Ostopalvelusopimusohje. Sakasti. Palvelu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöille ja toimijoille. Viitattu 18.9.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content298D96>
- Kirkkohallitus i.a.d. Perheiden ja parisuhteiden hyväksi kirkossa. Sakasti. Palvelu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöille ja toimijoille. Viitattu 10.3.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=ContentCBDC5>
- Kirkkohallitus i.a.e. Turvapaikanhakijoiden tukeminen. Sakasti. Palvelu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöille ja toimijoille. Viitattu 25.8.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3F9312>

- Kirkkohallitus i.a.f. Vetoamukset seurakunnille. Sakasti. Palvelu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöille ja toimijoille. Viitattu 2.9.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content399470>
- Kirkkohallitus 2003. Lapset ja rekisteröity parisuhde. 25.11.2003. Kirkkohallituksen ja kirkolliskokouksen kannanotot. Viitattu 22.8.2016. [http://evl.fi/EVLMateriaalit.nsf/Documents/C5CB41811B5B6AE2C22570C0005F1EC6/\\$File/lapsetjarekisteroityparisuhde.pdf?openElement](http://evl.fi/EVLMateriaalit.nsf/Documents/C5CB41811B5B6AE2C22570C0005F1EC6/$File/lapsetjarekisteroityparisuhde.pdf?openElement)
- Kirkkohallitus 2007. Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2007:10. Viitattu 8.9.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf)
- Kirkkohallitus 2008. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkökanta Euroopan Unionin maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaan, erityisesti palautusdirektiiviin. 10.4.2008. Helsinki. Viitattu 22.8.2016. [http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/092ACFC24E40DF7CC22575B7002F84FB/\\$file/Kannanotto_EUn_maahanmuuttopolitiikkaan.pdf](http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/092ACFC24E40DF7CC22575B7002F84FB/$file/Kannanotto_EUn_maahanmuuttopolitiikkaan.pdf)
- Kirkkohallitus 2012. Minäkö perhetyön Tekijä? Suuntaviivoja perhelähtöisen työtteen vahvistamiseen seurakunnassa. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2012:10. Helsinki.
- Kirkkohallitus 2014. Kohtaamisen kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 7. Kirkko ja toiminta. Verkkojulkaisu. Viitattu 2.9.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf)
- Kirkkohallitus 2015a. Miten tuen turvapaikanhakijaa. Monikulttuurinen työryhmä. Verkkojulkaisu. Viitattu 2.9.2016 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/96C6EB374B46E584C2257ED1002F3FA4/\\$FILE/Miten%20tuen%20turvapaikanhakijaa.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/96C6EB374B46E584C2257ED1002F3FA4/$FILE/Miten%20tuen%20turvapaikanhakijaa.pdf)

- Kirkkohallitus 2015b. Kirkkoturvakäytäntö seurakunnissa. Sakasti. Palvelu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöille ja toimijoille. Viitattu 16.5.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/21297824E22C9061C22577580028EA55/\\$FILE/Kirkkoturva_2015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/21297824E22C9061C22577580028EA55/$FILE/Kirkkoturva_2015.pdf)
- Kirkon tiedotuskeskus 2012. Seurakunnat tukevat monikulttuurisia perheitä. 16.11.2012.Uutiset. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 2.9.2016. evl.fi/EVLUutiset.nsf/0/87CFDE0A0CD17527C2257AB8003A82AD?opendocument&lang=FI
- Kirkon tiedotuskeskus 2016. Arkkipiispa Kari Mäkinen radion juhlijumalanpalveluksessa: "Perheiden yhdistämistä tulee helpottaa". Viitattu 17.9.2016. <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/EFC81E8BBD071F5FC225802B00299C44?OpenDocument&lang=FI>
- Kirkon tutkimuskeskus 2012. Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kirkon tutkimuskeskus 2016. Seurakunnilta tukea turvapaikanhakijoille 11.4.2016. Viitattu 24.4.2016. <https://public.tableau.com/profile/kirkon.tutkimuskeskus#!/vizhome/Seurakuntienaputurvapaikanhajoille/Story1>
- Keski-Korpela, Nina 2016. Riihimäen seurakunta valmiina kirkkoturvan antamiseen käännytettävälle irakilaisperheen äidille. 6.6.2016. Yle Uutiset. Kotimaa. Viitattu 25.8.2016. http://yle.fi/uutiset/riihimaen_seurakunta_valmiina_kirkkoturvan_antamiseen_kaannyttavalle_irakilaisperheen_aidille/8934278
- Kokko, Anna & Väestöliitto 2013. Perheystävällinen työpaikka. Hankkeen loppuraportti 2013. Väestöliitto. Viitattu 26.8.2016. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/1325b4854a0457df1dba42903736d724/1472240048/application/pdf/2891987/Perheyst%C3%A4v%C3%A4llisen%20ty%C3%B6paikka%20loppuraportti%202013.pdf>
- Korkee, Elina 2016. Kieli vie työmarkkinoille, byrokratia jarruttaa. 15.9.2016. Savon Sanomat, A10–A11.

- Korkein hallinto-oikeus 2010. Venäläinen ja egyptiläinen isoäiti eivät saa oleskelulupaa Suomesta. 8.3.2010. Tiedotteet 2010. Viitattu 17.9.2016.
<http://www.kho.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2010/03/venalainen-jaegyptilainenisoaitieivatsaaoleskelulupaasuomesta.html>.
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 2011/746, 17.6.2011. Viitattu 16.5.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 30.12.2010. Viitattu 23.7.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 22.9.2000. Viitattu 2.9.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Lastensuojelulaki 2007/414, 13.4.2007. Viitattu 22.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lindqvist, Martti 1997. Pieni kirja ihmisestä. Helsinki: Kirjapaja.
- Maahanmuuttovirasto 2016a. Kiintiöpakolaiset 2016. Viitattu 16.5.2016.
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset
- Maahanmuuttovirasto 2016b. Tietoa virastosta. Viitattu 23.7.2016.
http://www.migri.fi/tietoa_virastosta
- Maahanmuuttovirasto 2016c. Turvapaikan hakeminen. Viitattu 27.2.2016.
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen
- Maahanmuuttovirasto 2016d. Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että toimeentulosi on turvattu. Viitattu 4.9.2016. [http://www.migri.fi/perheenjase-
nen_luokse_suomeen/toimeentuloedellytys](http://www.migri.fi/perheenjase-
nen_luokse_suomeen/toimeentuloedellytys)
- Maahanmuuttovirasto 2016e. Turvapaikanhakijan työnteko-oikeus. Viitattu 13.9.2016.
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/tyonteko-oikeus
- Maahanmuuttovirasto 2016f. Ilman huoltajaa olevat lapset. Viitattu 15.9.2016.
[http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottoiminta/vastaan-
oton_palvelut/ilman_huoltajaa_olevat_lapset](http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottoiminta/vastaan-
oton_palvelut/ilman_huoltajaa_olevat_lapset)
- Makkonen, Nadja & Möttönen, Maija 2014. Vapaaehtoisen opas. Helsingin kaupunki. Viitattu 25.8.2016. [http://www.hel.fi/static/sote/vapaaehtoistoiminta/va-
paaehtoisen_opas_2014.pdf](http://www.hel.fi/static/sote/vapaaehtoistoiminta/va-
paaehtoisen_opas_2014.pdf)

- Mattila, Kati-Pupita 2003. Lapsidiakonian käsikirja. Sininauhaliitto. Julkaistu yhteistyössä Sininauhaliiton ja Päivä Osakeyhtiön kanssa. Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö.
- McGrath, Alister, E. 2012. Kristillisen uskon perusteet. Johdatus teologiaan. Viides laitos. Suomennos Satu Kantola. Helsinki: Kirjapaja.
- Meriluoto, Taina & Marila-Penttinen, Leena 2015. Mikä osallisuus, mikä kokemusasiantuntijuus? Teoksessa Taina Meriluoto; Leena Marila-Penttinen & Essi Lehtinen (toim.) Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. Käsikirja 2. Verkkojulkaisu. Viitattu 12.9.2016. http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/pdf/Osallisuus_k__sikirja.pdf
- Miettinen, Danielle 2016. Täysillä mukana. Kirkkomme Lähetys. Vår kyrkas mission. 1/2016. Kirkon lähetystyön keskus, 4–6.
- Monimuotoiset perheet -verkosto 2016a. Perheenyhdistämisen vaatimuksia ei saa kiristää. 10.2.2016. Kaikkien perheiden Suomi -hanke. Viitattu 13.9.2016. <http://www.monimuotoisetperheet.fi/perheenyhdistamisen-vaatimuksia-ei-saa-kiristaa/>
- Monimuotoiset perheet -verkosto 2016b. Verkosto ja järjestöt. Kaikkien perheiden Suomi -hanke. Viitattu 13.9.2016. <http://www.monimuotoisetperheet.fi/jarjestot/>
- Monimuotoiset perheet -verkosto i.a.a. Eduskuntavaalitavoitteet. Kaikkien perheiden Suomi -hanke. Viitattu 13.9.2016. <http://www.monimuotoisetperheet.fi/tavoitteet/eduskuntavaalitavoitteet/>
- Monimuotoiset perheet -verkosto i.a.b. Hyvät käytännöt. Kaikkien perheiden Suomi -hanke. Viitattu 13.9.2016. <http://www.monimuotoisetperheet.fi/hyvatkaytannot/>
- Monimuotoiset perheet -verkosto i.a.c. Poliittiset tavoitteet. Kaikkien perheiden Suomi -hanke. Viitattu 13.9.2016. <http://www.monimuotoisetperheet.fi/tavoitteet/>
- Nerg, Päivi 2016. Kansliapäällikkö. Sisäministeriö. Puheenvuoro Hiippakunnallisessa diakoniatyöntekijöiden päivässä 26.4.2016. Kuopio, IsoValkeinen.

- Opetushallitus i.a. Opetushallituksen suositus maahanmuuttajien äidinkielen opetuksen perusteiksi. Maahanmuuttajien koulutus. Perusopetus ja lukiokoulutus. Viitattu 17.9.2016.
http://www.oph.fi/download/46904_maahanmuuttajien_aidinkielen_ops_perusteet_suositus.pdf
- Paavilainen, Ulla-Maija 2016. Ikäihmisen pelon tunne on otettava todesta. Mielenterveys 2/2016. Suomen Mielenterveysseura, 32–33.
- Pakolaisneuvonta ry i.a. Turvapaikkamenettely Suomessa. Turvapaikkamenettelykaavio. Pdf-tiedosto. Pakolaisneuvonta ry. Lakiasiantoimisto ja kansalaisjärjestö. Viitattu 2.9.2016.
<http://www.pakolaisneuvonta.fi/files/Microsoft%20Word%20-%20TURVAPAIKKAMENETTELY%20SUOMESSA.pdf>
- Pakolaisneuvonta ry 2010. Turvapaikkamenettely Suomessa. 1.2.2010. Pakolaisneuvonta ry. Lakiasiantoimisto & kansalaisjärjestö. Viitattu 4.9.2016.
http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=35&lang=suo
- Pakolaisneuvonta ry 2014. Perheenyhdistäminen. 1.8.2014. Pakolaisneuvonta ry. Lakiasiantoimisto & kansalaisjärjestö. Viitattu 4.9.2016.
http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=137&lang=suo
- Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968 28.7.1951. Viitattu 16.5.2015
http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2
- Perustuslaki 731/1999, 11.6.1999. Viitattu 17.9.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Pystynen, Venla 2016. Muslimiaktivisti Marian Abdulkarim: "Suomessa rasismista ja jopa rotuopistoa on tullut salonkikelpoista". 23.2.2016. Gloria. Ihmiset. Verkkojulkaisu. Viitattu 15.9.2016. http://www.gloria.fi/artikkeli/ihmiset/muslimiaktivisti_maryan_abdulkarim_suomessa_rasimista_ja_jopa_rotuopista_on
- Rakkauden lahja 2008. Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta. Helsinki: Kirkon keskusrahasto ja Kotimaa Yhtiöt Oy / Kirjapaja.
- Ruusuvuori, Johanna 2010. Liitteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirkko & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.

- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a. Aineisto- ja teorialähtöisyys. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto. Viitattu 5.9.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b. Diskurssianalyysi. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto. Viitattu 27.9.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_1.html
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006c. Reliabiliteetti. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto. Viitattu 27.9.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_2.html
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006d. 7.3.4 Teemoittelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto. Viitattu 5.9.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Salovuori, Samuel 2016. Kenellä on oikeus perheeseen? Mielenterveys 3/2016. Suomen Mielenterveysseura, 32–33.
- Saukkonen, Pasi 2013. Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.
- Savikko, Sanna 2016. Supon yksikön päällikkö: Soldiers of Odin -järjestössä on hyvinkin vahvaa muukalaisvastaisuutta. 16.3.2016. Yle Uutiset. Kotimaa. Viitattu 26.8.2016. http://yle.fi/uutiset/supon_yksikonpaallikko_soldiers_of_odin_jarjestossa_on_hyvinkin_vahvaa_muukalaisvastaisuutta/8749285
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301, 30.12.2014. Viitattu 26.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Sutinen, Päivi & Valtonen, Minna 2016. Perhetyö yleisenä käsitteenä sekä kirkon perhetyö. Julkaisematon lähde. 9.4.2016. Kirjoittajan hallussa.
- Sisäministeriö 2013. Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 – strategiasta. Viitattu 16.5.2016. https://issuu.com/sisaministerio/docs/maahanmuuton_tulevaisuus_2020_low-r?e=0/6174010
- Sisäministeriö 2016a. Kiintiöpakolaispolitiikka. Viitattu 16.5.2016. www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat/kiintiopakolaispolitiikka

- Sisäministeriö 2016b. Turvapaikanhakijoita saapui viime vuonna ennätysmäärä. Viitattu 28.2.2016.
<http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>
- Söderling, Ismo 1999. Perheitä meiltä ja muualta. Suomalaisten näkemyksiä omista ja maahanmuuttajien perheistä. E 8 / 1999. Väestötutkimuslaitos. Helsinki: Väestöliitto.
- Talentia ry 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaiset eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. 6. painos. Helsinki. Viitattu 22.8.2016. http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Lastensuojelu 2014. Viitattu 15.9.2016.
<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu/lastensuojelu-2014>
- Turtiainen, Kati 2011. Riippuvuus pakolaisia vastaanottavassa työssä. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 139–161.
- Turtiainen, Kati 2012. Perhe pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. Teoksessa Minna Srtömberg-Jakka & Teija Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus, 35–53.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2016. Maahanmuuttajien kotouttaminen 3.5.2016. Viitattu 16.5.2016.
https://www.tem.fi/tyo/maahanmuuttajien_kotouttaminen
- Työalat yhteisvoimin maahanmuuttajaperheiden tueksi 2012. Kannanotto. Pdf-tiedosto. Evankelis-luterilaisen kirkon monikulttuurisen työn työryhmän ja kirkon monikulttuurisen työn päiville osallistujat. Viitattu 2.29.2016.
[http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/0/47685599C55B7B69C2257AB8003A9BDE/\\$file/Neuottelup%C3%A4ivien%20kannanotto%202012%20\(2\).pdf](http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/0/47685599C55B7B69C2257AB8003A9BDE/$file/Neuottelup%C3%A4ivien%20kannanotto%202012%20(2).pdf)
- Ulkomaalaislaki 2004/301, 30.4.2016. Viitattu 24.4.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301#L6>
- Uusimäki, Mervi 2005. Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen osaamiskeskuksen julkaisusarja 20. Oulu: Pohjois-Suomen osaamiskeskus. Viitattu 3.6.2016.
http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaistu_20.pdf

- Uutisextra 2016. Arkkipiispa Kari Mäkinen: Kirkko suojelee ilman turvapaikkaa jääviä. Toimittaja Kari Pyrhönen. MTV Katsomo. Esitetty 26.3.2016. MTV3. Viitattu 25.8.2016.
<http://www.katsomo.fi/#!/jakso/588509?toista>
- Valtioneuvoston kanslia 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Viitattu 16.5.2016.
http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82
- Valtonen, Riikka 2016. Turvapaikanhakijat Forssasta: Tiistai-illan yhteenotto oli jatkumoa viikkoja jatkuneelle uhkailulle. 23.8.2016. Yle Uutiset. Kotimaa. Viitattu 26.8.2016. http://yle.fi/uutiset/turvapaikanhakijat_forssasta_tiistai-illan_yhteenotto_oli_jatkumoa_viikkoja_jatkuneelle_uhkailulle/9116083
- Vihavainen, Suvi 2016. Asenteet kohentuvat, mutta edelleen joka toinen lapsi kokee kotona väkivaltaa – "väsymystä, uupumusta ja keinottomuutta". 26.8.2016. Helsingin Sanomat. Kotimaa. Viitattu 13.9.2016. www.hs.fi/kotimaa/a1472103013361
- Vilka, Hanna 2009. Tutki ja kehitä. 1.-3. painos. Helsinki: Tammi.
- Wikman-Haavisto, Noora 2016. Kirkkoturva vahvistaa demokratiaa, ei kyseenalaista sitä. Suomen Ekumeeninen Neuvosto. Ajankohtaista. Viitattu 25.8.2016.
http://www.ekumenia.fi/etusivu/ajankohtaista_-_aktuellt/kirkkoturva_vahvistaa_demokratiaa_ei_kyseenalaista_sita/
- Yesilova, Katja 2009. Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus.

LIITE 1. TEEMAHAASTATTELURUNKO TYÖNTEKIJÖILLE

Teemahaastattelurunko työntekijöille

Taustatiedot

Kuinka monta haastatteluun osallistui, sukupuoli, iät ja ammattinimikkeet, kuinka kauan on työskennellyt kirkon palveluksessa?

Turvapaikkatyön aloittaminen

Miten työ turvapaikanhakijoiden kanssa käynnistyi, keneltä tuli aloite, miten organisointiin? Ketkä lähtivät mukaan, kuka johti prosessia? Miten kukin työntekijä tuli lähteeneksi mukaan toimintaan (määräys, oma innostus)?

Asenteet

Minkälaista vastustusta turvapaikanhakijoita ja seurakunnan tekemää turvapaikkatyötä kohtaan ilmeni, mistä tuli tukea, minkälaista se oli? Miten seurakuntien päättävät elimet suhtautuivat? Entä muut seurakunta-aktiivit? Miten alueen muut toimijat ja asukkaat reagoivat seurakunnan rooliin? Käytiinkö keskustelua mediassa seurakunnan turvapaikkatyöstä? Miten pelkoja ja ennakkoluuloja on seurakunnassa kohdattu ja käsitelty?

Käytännön toiminta

Minkälaisia toimintoja turvapaikanhakijoiden kanssa on tehty? Mikä toimi, mikä ei toiminut, mitä pitäisi tehdä toisin? Jos seurakunta järjesti hätämajoitusta, millainen hätämajoitusprosessi oli: käynnistyminen, toiminta-aika ja päätös? Minkälaisia viranomaiskontakteja asian hoitaminen vaati ja miten viranomaiset suhtautuivat seurakuntaan turvapaikkatoimijana? Millainen on turvapaikanhakijan arki ja osallistaminen/ osallistuminen (seurakunnan toiminnoissa ja yleensä)?

Vapaaehtoiset

Miten vapaaehtoiset rekrytoitiin, ketkä ryhtyivät vapaaehtoisiksi? Tuliko vapaaehtoisiksi sellaisia, joilla ei ollut aikaisemmin kontaktia seurakuntaan? Miten organisoitiin vapaaehtoistyö, vapaaehtoisten kouluttaminen, tukeminen ja muu sitouttaminen? Keskeyttiäkö innostus vapaaehtoistoimintaan? Jäikö joitain pois ja missä vaiheessa ja keitä nämä olivat (elämänvaihe, ikä, liian vaativa tehtävä)? Kertoivatko syitä poisjäämiselle?

Seurakunnan rooli kotouttajana

Minkälaista kotouttavaa työtä seurakunnassa on tehty? (Kielen opettaminen, koulutuspolkujen etsiminen, työn tarjoaminen) Minkälaista muuta Suomeen integroivaa työtä on tehty? Mitä seurakunta olisi valmis tekemään tulevaisuudessa kotouttaakseen alueelleen jääviä turvapaikanhakijoita?

Käsitykset seurakunnan roolista turvapaikkatyössä

Minkälaisia käsityksiä seurakunnassa on siitä, miten kristityn kuuluu toimia turvapaikanhakijoiden kanssa? Entä miten nämä käsitykset näkyvät toiminnassa? Mitä ajatuksia on lähetyksen ja diakonian suhteesta turvapaikanhakijatyössä? Mitä turvapaikanhakijat ovat kertoneet kokemuksistaan siitä, miten ovat tulleet kohdatuiksi seurakunnassa?

Turvapaikanhakijat seurakuntien hengellisessä toiminnassa

Minkälaisia käytäntöjä ja kokemuksia on turvapaikanhakijoiden osallistumisesta hengelliseen toimintaan (jumalanpalvelukset, seurakuntaillat, juhlat, erilaiset kerhot jne.)?

Minkälaisia haasteita on ollut, entä minkälaisia hyviä kokemuksia? Miten hyviä kokemuksia hyödynnetään jatkossa? Mitä hyvää kokemusta/hyviä kokemuksia haluavat jakaa muille?

Perhelähtöinen työote seurakunnan turvapaikkatyössä

Mitä perhelähtöinen työ mielestäsi tarkoittaa? Miten se näkyy työssäsi turvapaikanhakijoiden parissa? Onko turvapaikanhakijaperheille, -lapsille tai -nuorille järjestetty vertaistukiryhmiä tms.? Millaista monikulttuurista (suomalaisten ja turvapaikanhakijoiden kesken) toimintaa seurakunnassa on järjestetty? Miten turvapaikanhakijoiden hengellisen elämän harjoittamista on tuettu? Millaista nais- ja mieserityistä työtä on tehty? Onko perheitä tuettu taloudenhoitoon liittyen? Miten työntekijät ovat tukeneet lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä? Kuinka turvapaikanhakijalasten kasvurauhaa on tuettu? Minkä tahojen kanssa on tehty yhteistyötä turvapaikanhakijoiden asioihin liittyen? Ovatko turvapaikanhakijoiden määritelmät perheestään tulleet esille? Jos on, miten ne on huomioitu? Miten perheiden monimuotoisuus on huomioitu? Miten turvapaikanhakijoiden kotimaissa asuvat perheenjäsenet on huomioitu seurakunnan Suomessa tekevässä työssä? Kuinka työntekijät ovat ohjanneet vapaaehtoisia toimimaan perhelähtöisesti? Miten toivoisit turvapaikkatyötä kehitettävän perhelähtöisemmäksi?

Mitä muuta haluaisit vielä sanoa?

LIITE 2. TEEMAHAASTATTELURUNKO VAPAAEHTOISILLE

Teemahaastattelurunko vapaaehtoisille seurakunnan turvapaikkatyössä toimiville

Taustatiedot

Kuinka monta haastatteluun osallistui, sukupuoli, iät ja kuinka kauan ovat toimineet vapaaehtoistyössä? Merkitään muistiin myös, jos joku on aloittanut vapaaehtoistyön vasta turvapaikanhakijatyössä.

Vapaaehtoistyön aloittaminen turvapaikanhakijoiden parissa

Miten lähti mukaan, missä näki ilmoituksen, miten alku sujui, mitkä olivat ensivaikutelmat, saiko perehdytystä ja jos sai, minkälaista?

Asenteet

Minkälaista vastustusta ilmeni, mistä tuli tukea, minkälaista se oli? Miten muut (ystävät, naapurit, sukulaiset) ovat suhtautuneet vapaaehtoistyöhön lähtemiseen? Miten seurakunnan turvapaikkatyöhön on suhtauduttu alueella/mediassa? Mitä pelkoja ja ennakkoluuloja on kohdannut ja miten niitä on käsitelty?

Käytännön toiminta

Minkälaista vapaaehtoistyötä turvapaikanhakijoiden kanssa on tehty (myös muut kuin itse)? Miten turvapaikanhakijat lähtivät mukaan, miten kieliesteet on ylitetty, onko ollut tulkkausta? Mikä toimi, mikä ei toiminut, mitä pitäisi tehdä toisin? Onko saanut koulutusta ja tukea vapaaehtoistoimintaan? Onko innostus riittänyt? Minkälaisia vaiheita toiminnassa ja omassa innossa on ollut? Onko harkinnut poisjäämistä, miksi? Mitä pitäisi tapahtua, jotta jaksaisi jatkaa? Keiden kanssa on tehnyt yhteistyötä (esim. SPR)?

Seurakunnan rooli kotouttajana

Minkälaista kotouttavaa työtä seurakunnassa on tehty? (Esim. kielen opettaminen, koulutuspolkujen etsiminen, työn tarjoaminen) Minkälaista muuta Suomeen kotoutumista edistävää työtä on tehty? Mitä seurakunta olisi valmis tekemään tulevaisuudessa kotouttaakseen alueelleen jääviä turvapaikanhakijoita?

Käsitykset seurakunnan roolista turvapaikkatyössä

Minkälaisia käsityksiä seurakunnassa on siitä, miten kristityn kuuluu toimia turvapaikanhakijoiden kanssa? Entä miten nämä käsitykset näkyvät omassa toiminnassa/seurakunnan toiminnassa? Mitä mieltä on turvapaikanhakijoiden evankelioimisesta, entä mitä mieltä on siitä, että seurakunta tukee turvapaikanhakijoiden omaa uskoa, vaikka se olisi joku muu kuin kristinusko?

Turvapaikanhakijat seurakuntien hengellisessä toiminnassa

Minkälaisia käytäntöjä, kokemuksia? Mitä haasteita ja mitä hyviä kokemuksia?

Perhelähtöinen työote seurakunnan turvapaikkatyössä

Mitä perhelähtöinen työ mielestäsi tarkoittaa? Miten se näkyy työssäsi turvapaikanhakijoiden parissa? Onko turvapaikanhakijaperheille, -lapsille tai -nuorille järjestetty vertaistukiryhmiä tms.? Millaista monikulttuurista (suomalaisen ja turvapaikanhakijoiden kesken) toimintaa seurakunnassa on järjestetty? Miten turvapaikanhakijoiden hengellisen elämän harjoittamista on tuettu? Millaista nais- ja mieserityistä työtä on tehty? Onko perheitä tuettu taloudenhoitoon liittyen? Miten vapaaehtoiset ovat tukeneet lasten

ja nuorten kasvua ja kehitystä? Kuinka turvapaikanhakijalasten kasvurauhaa on tuettu? Minkä tahojen kanssa on tehty yhteistyötä turvapaikanhakijoiden asioihin liittyen? Ovatko turvapaikanhakijoiden määritelmät perheestään tulleet esille? Jos on, miten ne on huomioitu? Miten perheiden monimuotoisuus on huomioitu? Miten turvapaikanhakijoiden kotimaissa asuvat perheenjäsenet on huomioitu seurakunnan Suomessa teke-
mässä työssä? Millaista ohjausta tai koulutusta olet saanut perhelähtöiseen toimintaan turvapaikanhakijoiden parissa? Miten toivoisit turvapaikkatyötä kehitettävän perhelähtöisemmäksi?

Mitä muuta haluaisit vielä sanoa?

LIITE 3. TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

TIEDOTE SEURAKUNNAT TURVAPAIAKKATOIMIJOINA –TUTKIMUKSESTA

Kirkon tutkimuskeskus ja Diakonia-ammattikorkeakoulu tekevät yhteistyössä tutkimusta Suomen evankelisluterilaisten seurakuntien tekemästä työstä turvapaikanhakijoiden parissa. Tutkimuksen avulla etsitään tietoa siitä, miten seurakunnat ovat reagoineet turvapaikanhakijoiden määrän kasvuun ja miten toiminta on vaikuttanut seurakunnan toimintakäytäntöihin.

Tutkimusprojektissa tutkijalehtoreiden Hanna Niemen ja Ulla Siirron lisäksi on mukana joukko Diakin eri alojen opiskelijoita eri puolelta Suomea. Opiskelijat haastattelevat seurakuntien turvapaikkatyöhön osallistuvia/osallistuneita työntekijöitä ja vapaaehtoisia käyttäen yhteistä haastattelulomaketta. Mahdollisuuksien mukaan haastatellaan myös turvapaikanhakijoita. Jotkut opiskelijat tekevät haastattelun osana oppimistehtävää tai seurakuntaharjoitteluaan, jotkut taas tekevät haastattelujen pohjalta opinnäytetyötä. Tällöin haastattelussa voi yhteisten kysymysten lisäksi olla kysymyksiä, jotka liittyvät erityisesti opinnäytetyön tekijöiden intresseihin. Opiskelijoiden haastattelut toteutuvat pääasiassa kevään ja kesän 2016 aikana.

Kerätyn aineiston pohjalta Hanna Niemi ja Ulla Siirto tekevät analyysin ja tutkimusraportin vuoden 2016 loppuun mennessä. Tutkimus tuottaa tietoa, joka antaa kokonaiskuvan seurakuntien tekemästä turvapaikkatyöstä. Tuloksia voidaan hyödyntää jatkossa esimerkiksi kirkon koulutuksissa liittyen turvapaikanhakijoiden vastaanottoon ja esikotouttamiseen.

Tutkimuksen aineisto käsitellään luottamuksellisesti eikä yksittäisen vastaajan tiedot tule julki. Sen sijaan hyvissä käytännöissä voidaan nostaa esille jotkut seurakunnat nimeltä mainiten, jotta muiden on mahdollista ottaa yhteyttä.

KIITOS, ETTÄ OLET MUKANA TUTKIMUKSESSA!

Lisätietoja Hanna Niemi p. 0405092640 hanna.niemi@diak.fi ja Ulla Siirto p. 0403505101 ulla.sirto@diak.fi

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin toimipiste, Kyläsaarencuja 2, 00580 Helsinki

LIITE 4. HAASTATELTAVIEN LUPALOMAKE

HAASTATELTAVAN/HAASTATELTAVIEN LUPA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Olen tietoinen siitä, että osallistun Seurakunnat turvapaikkatoimijoina –tutkimukseen ja olen saanut siitä erillisen tiedotteen. Olen tietoinen myös osallistumisestani saman aikaisesti Perhelähtöinen työote seurakunnan turvapaikkatyössä -opinnäytetyöhön ja olen saanut siitä erillisen opinnäytetyösuunnitelman. Annan suostumukseni siihen, että haastattelussa antamaani tietoa voi käyttää tutkimuksessa. Voin kuitenkin ilmoittaa missä tahansa tutkimuksen vaiheessa, etten haluaakaan tietojani käytettävän ja ilmoitan siitä tutkimuksen tekijöille.

Tietojani käytetään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta ulkopuolisten käyttöön. Henkilötietoni poistetaan aineiston käsittelyn yhteydessä eikä julkaistavasta tutkimusraportista yksittäistä tutkittavaa voida tunnistaa.

Suostun siihen, että hyvien käytäntöjen ja esimerkkien yhteydessä seurakuntani nimi voi tulla raportissa esille. Ymmärrän, että esille tulemisella voi olla tärkeä merkitys niille, jotka haluavat kuulla seurakuntani toimintamalleista ja oppia niistä.

Annan luvan käyttää haastatteluani tutkimuksen aineistona

Päiväys ja paikka

Nimi

Nimi

Nimi

Nimi

Nimi

Nimi